

ББК Ш 141.14-314
УДК 811.161,2'373.2
В – 32

Рекомендовано до друку методичною комісією філологічного факультету Ужгородського національного університету, протокол № 7 від 26 квітня 2017 року

Методичні розробки адресовані студентам 4 курсу, які вивчають дисципліну «Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідно до навчального плану. Пропонований методичний посібник допоможе студентам готуватися до практичних занять, формувати навички професійної комунікації, удосконалювати культуру педагогічного мовлення, творче мислення, мотивувати й скеровувати поведінку особистості.

У методичному посібнику вміщено програму навчальної дисципліни, теми та плани практичних занять із теоретичними питаннями і практичними завданнями. До кожної з тем подано перелік тем рефератів та наукових повідомлень, список літератури. У кінці посібника запропоновано тестові завдання.

Рецензенти:

Галис Б. К., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету;

Жоштоврох Н. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету

Відповідальний за випуск:

Белей Л. О., доктор філологічних наук, професор

Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичні розробки до практичних занять для студентів 4 курсу філологічного факультету / Уклад. А. І. Вегеш. – Ужгород: ПП Бреза, 2017. – 78 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	5
Плани практичних занять з методики викладання української мови	
Практичне заняття № 1. Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна.....	8
Практичне заняття № 2. Роль української мови в реалізації концепції національної освіти в Україні.....	10
Практичне заняття № 3. Зміст і організація навчання рідної мови у школах нового типу.....	13
Практичне заняття № 4. Методи і прийоми навчання української мови.....	16
Практичне заняття № 5 – 6. Сучасний урок української мови.....	20
Практичне заняття № 7. Методика навчання фонетики й орфоєпії.....	24
Практичне заняття № 8. Особливості засвоєння лексики та фразеології.....	29
Практичне заняття № 9 – 10. Методика вивчення граматики.....	34
Практичне заняття № 11. Навчання орфографії та пунктуації.....	37
Практичне заняття № 12. Наукові основи розвитку зв'язного мовлення.....	44
Практичне заняття № 13. Методика опрацювання стилів мовлення. Особливості формування риторичних умінь і навичок старшокласників.....	48
Практичне заняття № 14. Значення позакласної роботи з української мови у школі.....	51
Питання для підсумкового контролю.....	55
Тестові завдання.....	59
Рекомендована література до курсу.....	68

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах» належить до циклу професійно орієнтованих.

Мета дисципліни – озброїти майбутнього вчителя української мови не тільки теорією цієї науки, а й найефективнішими формами організації навчального процесу, найдоцільнішими методами та прийомами навчання учнів на сучасному етапі розвитку загальноосвітніх закладів (з українською та російською мовами навчання).

Курс розраховано на 120 годин, із яких 60 годин відводиться на аудиторну (30 год. лекційних, 30 год. практичних) і 60 годин на самостійну роботу.

Завдання вивчення дисципліни:

- підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепцій мовної освіти в Україні;
- формування у майбутніх учителів національно свідомого ставлення до української мови як рідної і державної, розуміння її значення як предмета шкільного навчання та засобу вивчення інших предметів;
- забезпечення засвоєння студентами системи теоретичних знань і професійних умінь, які допоможуть їм формувати в учнів мовну та мовленнєву компетенції, виховувати свідомих громадян України;
- навчити співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, ітілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета, застосовувати педагогічні інновації;
- розвиток у студентів пізнавальних інтересів, прагнення, до вдосконалення своєї професійної підготовки, уміння працювати з навчально-методичною літературою;
- формування в майбутніх учителів-словесників дослідницьких навичок, розвиток умінь здійснювати самостійні наукові пошуки й експериментальні дослідження;
- формування у студентів професійно-методичних умінь.

Методичним орієнтиром у підготовці програми стали дослідження професора М. І. Пентилюк, викладені в «Методиці навчання української мови» (К., 2005). На її думку, зв'язки з іншими предметами пронизують усі види та форми навчальної діяльності, є органічною частиною всього навчального процесу та забезпечують систематичність у засвоєнні знань, умінь і навичок.

У теоретичному курсі передбачено висвітлення: загальних питань методики навчання української мови в середній загальноосвітній школі (методика української мови в середній школі як наука і як навчальна дисципліна; завдання, зміст, принципи, методи, прийоми навчання мови; типологія уроків); методики вивчення стилістики й елементів риторики, найважливіших проблем методичної науки (індивідуалізація та диференціація навчання мови, проблемне й інтегроване навчання, блокове компонування програмового матеріалу з мови, комп'ютеризоване навчання мови, різноманітні

типи уроків і форми проведення занять: аспекtnі уроки, уроки розвитку зв'язного мовлення, нестандартні уроки тощо).

Теоретичний матеріал охоплює вузлові питання, пов'язані з навчанням української мови в національних школах: зміст і принципи побудови навчання мови, системний підхід до організації навчання, основні аспекти розвитку мовлення учнів, особливості роботи над текстом тощо.

Належна увага приділяється аналізу чинних програм, підручників, психологічних основ і загальнодидактичних принципів навчання мови. Загальнодидактичні та методичні принципи розкриваються в їх конкретному застосуванні до вивчення української мови як рідної і як другої.

У процесі опрацювання мовленнєвознавчих розділів (лінгвістика тексту, стилістика, риторика), присвячених методиці навчання української мови в загальноосвітніх школах, насамперед розкривається значення їх вивчення в конкретному класі, визначається їх місце та завдання, а потім розкривається суть методів і прийомів теоретичного та практичного вивчення кожного розділу й підрозділу, певної теми.

На практичних заняттях студенти знайомляться з основною методичною літературою – посібниками з окремих розділів програми, проблемами, що висвітлюються на сторінках методичних часописів.

З актуальних проблем лінгводидактики студенти можуть готувати реферати і виступати з повідомленнями. Це стосується насамперед тем, що виносяться на самостійне опрацювання, а потім обговорюються у формі колоквиумів, конференцій, дискусій тощо.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах як наука і навчальна дисципліна.

Предмет і завдання методики викладання української мови в середній школі. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови. Зв'язок методики викладання української мови з суміжними дисциплінами. Зміст і побудова курсу методики викладання української мови.

Тема 2. Роль української мови в реалізації концепції національної освіти в Україні.

Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості. Лінгвістичні основи навчання рідної мови. Основні аспекти навчання рідної мови. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови. Закономірності навчання рідної мови. Дидактичні основи навчання рідної мови. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Тема 3. Зміст і організація навчання рідної мови у школах нового типу.

Зміст і принципи побудови курсу «Рідна мова». Основні етапи вивчення рідної мови. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5 – 9 і в 10 –

11 класах. Поглиблений курс рідної мови. Факультативні та спеціальні курси рідної мови. Особливості уроку рідної мови.

Тема 4. Методи і прийоми навчання української мови.

Суть методів і прийомів навчання, їх визначення. Класифікація методів навчання. Характеристика методів навчання української мови. Засоби навчання мови. Проблемний підхід до визначення системи методів і прийомів навчання мови.

Тема 5. Сучасний урок української мови.

Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття *сучасний урок*. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі. Самоаналіз уроку мови. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5 – 11 класів з української мови. Типи уроків української мови. Особливості технології уроків української мови.

Тема 6. Особливості засвоєння лінгвістичної теорії.

Снадликемість і перспективність у засвоєнні фонетики і графіки. Особливості засвоєння лексики. Особливості засвоєння фразеології. Основні поняття граматики. Особливості вивчення морфології. Особливості вивчення синтаксису. Навчання орфографії та пунктуації.

Тема 7. Словникова робота на уроках.

Лінгводидактичні основи рідної мови. Зміст і форми словникової роботи. Роботи над лексичними помилками. Словникові вправи.

Тема 8. Робота над зв'язним мовленням.

Основні напрями і принципи роботи над зв'язним мовленням. Робота над текстом. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням. Перекази. Учнівські твори. Шляхи попередження мовних і мовленнєвих помилок.

Тема 9. Основні напрями роботи зі стилістики.

Лінгвістичні основи методики стилістики. Функціонально-стилістичне спрямування у вивченні мовних явищ. Опрацювання стилів мовлення у 5 – 7 класах. Стилістичні уміння.

Тема 10. Позакласна робота з рідної мови.

Роль і місце позакласної роботи з рідної мови у старших класах. Зміст позакласної роботи. Система позакласної роботи.

Тема 11. Удосконалення знань, умінь і навичок із мови у старших класах.

Основні форми занять із мови у старших класах. Особливості уроків із рідної мови в 11 – 10 класах. Робота над мовою художніх творів.

Тема 12. Професійна підготовка студентів-філологів до роботи в школі.

Проблема вдосконалення змісту курсу «Методика викладання української мови в середній школі». Роль лекційних занять у підготовці студентів-філологів до засвоєння теоретичних основ навчання мови. Формування у майбутніх вчителів творчого, самостійного мислення на практичних заняттях.

Практичне заняття № 1

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Теоретичні питання:

1. Предмет і завдання методики викладання української мови.
2. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови.
3. Зв'язок методики викладання української мови з суміжними дисциплінами.
4. Зміст і побудова курсу методики викладання української мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Що вивчає методика української мови?
2. Які завдання вона вирішує?
3. Яка структура курсу методики мови?
4. З якими науками пов'язана методика мови?
5. Як впливають суміжні дисципліни на методичну підготовку вчителя-словесника?
6. На яких наукових основах ґрунтується методика української мови?
7. Які джерела розвитку методики української мови?
8. Які методи наукового дослідження ви знаєте?
9. Які актуальні проблеми перебудови викладання української мови виникли після проголошення в Україні державної незалежності?
10. Яку роль у перебудові методики відіграють учителі-практики?

2. Розкрити зміст понять «досвід учителя» і «передовий досвід».

3. Висловити своє ставлення до такого судження Ф. І. Буслаєва («О преподавании отечественного языка». – Ч.1. – М., 1844)

«Треба відрізнити наукову методу від навчальної».

«...Для підручника мало однієї науки: потрібна ще педагогічна метода. Саме тут і виявляється великий недолік граматик Востокова і Греча, незважаючи на всі їх учені й наукові достоїнства. Обидва ці філологи дивляться на граматику лише з наукової точки зору, не звертаючи уваги на навчальну, забуваючи про особистість учня, між тим як поступовий розвиток цієї останньої є найважливішою частиною вітчизняної граматики».

4. Що спонукає вчителя під час підготовки до уроків звертатися не тільки до лінгвістичних праць, а й до методичних робіт?

5. Проаналізувати таблицю «Схема методичної підготовки вчителя» – Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003. – С. 21.

6. Серед методів наукового дослідження (за І. С. Олійником) ми виділили педагогічний експеримент. Сюди ми зараховуємо методи індивідуальних бесід і анкетування. Назвіть теми з викладання української мови, при дослідженні яких можуть бути використані ці методи. До однієї з названих тем підготуйте питальник для індивідуальної бесіди або анкетного опитування.

7. Розповісти про назву свого населеного пункту.

Чи можна використати вашу інформацію на уроках української мови? На яких? У яких класах? Навести приклади.

Яку ви ставили мету, розповідаючи про свій населений пункт?

8. Словниковий диктант.

Університет, декан, університетський, студентський, гуртожитський, викладацький, УжНУ, Ужгородський національний університет, будь-який.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Сучасний стан методики навчання української мови.
2. Короткий огляд історії методики української мови.
3. Особливості зв'язку методики викладання мови з філологічними дисциплінами.

2. Виконати практичні завдання:

Проаналізуйте основні аспекти навчання української мови і доведіть, чому М.Пентилюк виділяє комунікативний аспект як найголовніший і як це відбито в чинній програмі та підручниках з української мови.

Література:

1. Біляев О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987. – С. 6 – 12, 62 – 70.
2. Біляев О., Скуратівський Л., Симоненкова Л., Шелехова Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – № 1. – С. 16-21.
3. Біляев О. М. Концепція інтенсивного навчання мови // Укр. мова і літ. в школі. – 1991. – № 6. – С. 26 – 30.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997.

5. Девдера М. Від антропоцентричної лінгводидактики. // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 62 – 64.
6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2001.
7. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: програма для студентів 7.010103. ПМСО. Українська мова і література факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів. – К., 2001.
8. Методика преподавания русского языка / Под ред. М. Т. Баранова. – М., 1990.
9. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989. – С. 6 – 22.
10. Пентилюк М. І. Наукові засади комунікативного спрямування навчання мови // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8 – 10.
11. Скуратівський Л. Від лінгводидактики, зорієнтованої на формування духовної мовної особистості // Дивослово. – 1997. – № 9. – С. 52 – 57.
12. Стецьмахович М. Г. Актуальні проблеми перебудови викладання мови // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 4. – С. 78 – 83.
13. Стецьмахович М. Г. Етнопедagogічні основи методики української мови // Дивослово. – 1993. – № 5 – 6. – С. 19 – 23.
14. Текунов А. В. Методика русского языка в средней школе. – М., 1980.
15. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2001.

Практичне заняття № 2

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Теоретичні питання:

1. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
  1. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
  2. Основні аспекти навчання рідної мови.
  3. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови.
  4. Закономірності навчання рідної мови.
  5. Дидактичні основи навчання рідної мови.
  6. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Чому в українській національній школі українська мова виступає як перший і найголовніший навчальний предмет?
2. Що таке мовна особистість?
3. У чому відмінності між поняттями *мова, мовлення, спілкування*?

4. Охарактеризуйте одну з особливостей усного мовлення: «Живе, без старанного мовного оформлювання».
5. Які ви знаєте форми існування усного мовлення?
6. Які ви знаєте форми існування писемного мовлення?
7. Перерахувати основні аспекти навчання української мови.

Аспекти навчання мови	Лінгвістичний	Вивчення української мови як системи
	Педагогічний	Врахування значення мови для пізнавальної діяльності індивіда; виховання і розвиток учнів; підготовка до життя
	Психологічний	Врахування психологічних чинників, які забезпечать якісне засвоєння мови і формування мовних (мовленнєвих) умінь і навичок
	Моральний	Передбачає формування національної свідомості особистості, моральних якостей
	Естетичний	Враховує естетичну цінність мови, що виявляється в багатстві її виражальних засобів
	Народознавчий	Рідна мова як засіб пізнання самого себе; як представника народу, української нації
	Етнопедагогічний	Навчання рідної мови на основі народної педагогіки і дидактики
	Культурологічний	Зв'язок мови із загальнолюдською культурою

8. Чому комунікативний аспект найголовніший? (навчання діяльності спілкування, створення таких умов на уроці, які б сприяли бажанню дітей висловлюватися, взаємодіяти зі співрозмовником).

2. Розкрити значення вивчення рідної мови в формуванні особистості дитини, використавши висловлювання К. Д. Ушинського:

«Мова – найживіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле».

«Не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п'є духовне життя й силу з рідної груді рідного слова».

3. Прокоментувати таке твердження: «Мова – універсальна, але користування нею вкрай індивідуальне» (П. Мовчан).

4. З'ясувати, чи тотожні терміни «українська національна мова» й «українська літературна мова».

5. Розказати, який суспільно-правовий статус закріплений за українською мовою в сучасній Україні і якими документами засвідчується.

6. Провідміняти своє прізвище, ім'я та ім'я по батькові, а також запропоновані прізвища та імена. Пригадати правила відмінювання українських прізвищ.

Костенко Остап, Лизанець Петро, Чендей Іван, Сюсько Раїса, Галас Борис, Палапа Василь, Леньо Михайло, Половка Мирослава, Тороні Єва, Белей Любомир, Веселовська Ірина, Дорош Василь.

7. Перекласти українською мовою.

Заклучить соглашение, занимать должность, иметь в виду, иметь случай, иметь спрос, искренне благодарю, искренне говоря, прилагать усилия, принимать меры, оказывать сопротивление, будьте добры, быть во главе, из-за недостатка времени, вовлечь в работу, делать одолжение, задавать вопрос, быть правым, всего доброго.

8. За тлумачним словником довести, чи є синонімічними політичні терміни народ, етнос, нація. Записати дефініції, вказати етимологію, скласти з ними речення.

9. Поставити наголос у поданих словах.

Одинадцять, вимова, кілометр, пізнання, новий, фірмовий, також, цінник, жалюзі, фаховий, феномен, листопад, каталог, прошу, випадок, завжди, середина, черговий, всього, корисний, співбесідник, ім'я.

Домашнє завдання:

1. Добрати й записати 3 – 4 аргументи, щоб підтвердити або спростувати такі думки:

Мити вичу освіту – нині престижно.

Поступливість – риса слабкої людини.

Добра освіта належно поцінована нині.

2. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Наголос – важливий засіб оформлювання усного мовлення.
2. Засоби милозвучності української мови.
3. Функціонування української мови на сучасному етапі.
4. Мова – душа нації.
5. Мова єднає українців метрополії і діаспори.
6. Роль мови в оволодінні майбутньою професією.
7. Мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури.
8. Мовний етикет українців: традиції і сучасність.
9. Культура нашого мовлення.
10. Мовний етикет української науки.
11. Особливості усного спілкування у порівнянні з писемним.

Література:

1. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987. – С. 41–62.

2. Біляєв О., Скуратівський Л., Симоненкова Л., Шелехова Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – № 1. – С.16 – 21.
3. Біляєв О. М. Концепція інтенсивного навчання мови // Укр. мови і літ. в школі. – 1991. – № 6. – С. 26 – 30.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997.
5. Грушевський М. Про українську мову та українську школу. – К.: Веселка, 1991. – 45 с.
6. Девдера М. Від антропоцентричної лінгводидактики. // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 62 – 64.
7. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентиліук. – К., 2001.
8. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: програма для студентів 7.010103. ПМСО. Українська мова і література факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів. – К., 2001.
9. Методика преподавания русского языка / Под ред. М. Т. Баранова. – М., 1990.
10. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989. – С. 38.
11. Пентиліук М. І. Наукові засади комунікативного спрямування навчання мови // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8 – 10.
12. Скуратівський Л. Від лінгводидактики, зорієнтованої на формування духовної мовної особистості // Дивослово. – 1997. – № 9. – С. 52 – 57.
13. Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми перебудови викладання мови // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 4. – С. 78 – 83.
14. Стельмахович М. Г. Етнопедагогічні основи методики української мови // Дивослово. – 1993. – № 5 – 6. – С. 19 – 23.
15. Текучов А. В. Методика русского языка в средней школе. – М., 1980.
16. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2001.

Практичне заняття № 3

ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛАХ

Теоретичні питання:

1. Зміст і принципи побудови курсу «Рідна мова».
2. Основні етапи вивчення рідної мови.
3. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5 – 9 і в 10 – 11 класах.
4. Поглиблений курс рідної мови.
5. Факультативні та спеціальні курси рідної мови.
6. Особливості уроку рідної мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Назвати основні завдання змісту навчання мови.
2. Чому українознавчий аспект є головним напрямком оновлення змісту шкільного курсу рідної мови?
3. Чому не можна зводити зміст навчання мови до вивчення правил та граматичних категорій?
4. Які ви знаєте етапи вивчення української мови?
5. Які принципи лежать в основі побудови чинних програм «Рідна мова» і «Українська мова»?
6. Схарактеризувати змістові лінії програми, їх суть і принципи реалізації.
7. У чому виявляються міжпредметні зв'язки в шкільному курсі української мови?
8. З'ясувати роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.
9. Яку навчальну книжку можна назвати підручником?
10. Назвіть функції підручника.
11. З яких компонентів складається підручник?
12. Яким вимогам повинен відповідати сучасний підручник?

2. Проаналізувати «Пояснювальну записку» до програми. З'ясувати мету, завдання шкільного курсу української мови, вимоги до знань, умінь та навичок учнів.

3. Проаналізувати один із чинних підручників «Рідна мова» для 5 – 9 класів.

4. Проаналізувати систему тренувальних вправ одного параграфа підручника з української мови для 7 класу шкіл з українською мовою навчання.

5. На прикладі однієї з тем курсу для 5 – 9 класів показати реалізацію принципів науковості, доступності, наступності і перспективності.

6. Проаналізувати систему тренувальних вправ одного параграфа підручника з української мови для 8 класу. Звернути увагу на різноманітність вправ, відповідність дидактичного матеріалу культурологічній змістовій лінії.

7. Підготуватися до виступу на тему «Мова як духовно-національний феномен». Готуючись, скористайтеся поданим нижче текстом.
«Мова – категорія націєтворча» (за І. Фарион).

8. Розказати, у чому виявляються виховні можливості української мови як шкільного предмета.

9. Зредагувати словосполучення.

Виключні умови, відміняти закон, учбове приміщення, без ущербу, заказні листи, адрес проживання, приймати міри, згідно плану, із сказаного слідує, по підручниках, дати добро, на слідуєчий день, зібрати взноси, мати достоїнство, заключити угоду, здавати екзамени, празничні дні, у прошлomu році, заказати підручники, одержати перемогу, бувший директор, робота таможні, думки співпадають.

10. Від поданих іменників утворити прикметники. Прокоментувати принципи правопису утворених слів.

Чех, солдат, латиш, козак, Волга, Париж, Прага, Запоріжжя, Кавказ, гуртожиток, перекладач, юнак, товариш, студент, баласт, університет, проїзд.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Характеристика змістових ліній програми, їх суть і принципи реалізації.
2. Роль учителя в реалізації мети й завдань шкільного курсу мови.
3. Реалізація комунікативно-діяльнісного і функціонально-стилістичного підходів до навчання мови.

2. Зредагувати словосполучення.

Водій електровоза, виключити ток, оцінка по філософії, сума – 21 гривна, діюче законодавство, дякуючи підтримці, відмінити указ, прийняти участь, працює парикмахером, наша електросіть, машинобудівничий завод, бувший директор, інструктор по техніці безпеки, оточуюче середовище, звільнений по наказу директора, учбова частина, отримувати перемогу, біжучий рядок, важке матеріальне положення, дякую Вас, згідно розкладу, по закінченні навчання.

Література:

1. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник. – К., 1997.
2. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання // Дивослово. – 2002. – № 4. – С. 66 – 71.
3. Караман С., Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 36 – 38.
4. Мацько Л. Сучасні підходи до створення підручників з української мови: місце лінгвостилістики // Дивослово. – 1999. – № 8. – С. 39 – 41.
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2000. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2005.
6. Практикум з методики навчання української мови / За ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003.

7. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. – Х., 2001.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова. – 5 – 11 класи. – К., 2001.
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. – 5 – 11 класи. – К., 2001.
10. Програми спецкурсів для ліцеїв та гімназій гуманітарного профілю. Українська мова і література в школі. – К., 1996.
11. Регушевський Є. Д. До розуміння поняття «рідна мова» // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 17 – 19.
12. Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція підручника рідної мови // Укр. мова і літ. в школі. – 2001. – № 3. – С. 5 – 7.
13. Скуратівський Л. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) // Укр. мова і літ. в школі. – 2001. – № 2. – С. 4 – 10.
14. Ющук І. П. Навчання рідної мови в 5 класі: Методичні поради до підручника. – К.: Освіта, 1998.

Практичне заняття № 4

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Поняття про методи і прийоми навчання української мови.
2. Класифікація методів навчання мови як лінгводидактична проблема.
3. Характеристика методів навчання.
4. Специфічні прийоми навчання мови.
5. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання для реалізації освітньо-виховних завдань уроку рідної мови.
6. Традиційні та інноваційні методи навчання мови.
7. Комп'ютер у навчанні мови.

Практичні завдання:

1. *Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:*
  1. Яка різниця між методикою і технологією навчання?
  2. Що таке методи навчання? (це об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності учнів, на виховання світогляду засобами предмета).
  3. Які ви знаєте функції навчання? (освітня, виховна, розвивальна, контрольна-корекційна, спонукальна).
  4. Чому найбільш прийнятною для навчання рідної мови є класифікація методів, що ґрунтується на взаємодії вчителя й учнів (О. Біляєв)?
  5. Назвіть імена відомих методистів, які досліджували методи навчання мови (Текучов О. В., Федоренко Л. П., Медушевський А. П., Біляєв О. М., Дмитровський Є. М., Рожило Л. П., Плиско К. М., Лернер І. Я. ,

Пентилюк М. І.). Чим можна пояснити існування різних класифікацій методів навчання рідної мови?

6. Чим зумовлюється вибір того чи іншого методу навчання української мови?
7. Коли доцільно використовувати методи бесіди?
8. Чому на сьогодні є актуальним метод роботи з підручником?
9. У чому суть методу зв'язного викладу матеріалу?
10. Чому у лінгводидактиці віддається перевага активним методам навчання, зокрема проблемним?
11. Які прийоми допомагають активізації навчальної діяльності учнів?
12. Що відносять до засобів навчання? (шкільний підручник, дидактичні матеріали (збірники, словники, спец. тексти), довідники, таблиці, схеми, опорні конспекти, роздавальний матеріал, транспаранти тощо).

2. Проаналізувати методи і прийоми навчання рідної мови, їх функції та специфіку застосування.

3. Обґрунтувати вибір найефективніших методів і прийомів для вивчення теми (за вибором).

4. Завдання 4 – С. 60, завдання 6, 7,8 – С. 61 (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003.).

5. Укласти бібліографію статей про методи та прийоми навчання мови, опублікованих у фахових журналах («Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» та ін.) за останні п'ять років. Опрацюйте ці статті й підготуйте виступ «Активні методи навчання мови».

6. Проілюструвати на конкретних прикладах, що методи навчання виконують освітню, розвивальну, мотиваційну та виховну функції.

7. До основних методів навчання рідної мови належать:

- усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення, шкільна лекція);
- бесіда;
- спостереження учнів над мовою (аналіз мовних явищ);
- робота з підручником;
- програмоване навчання;
- метод вправ.

Котрий із методів – найважливіший?

Котрий із методів не сприяє виробленню умінь і навичок?

8. *Завдання 20, 21 С. 56 – 57* (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003).

9. *Записати іменники у родовому відмінку однини.*

Всесвіт, біль, жаль, атом, студент, аналіз, сантиметр, курс, департамент, марксизм, Париж, Берлін, Кавказ, Дон, Іртиш, Донбас, Ігор, Назар, документ, сніг, вітер, вогонь, факультет, університет.

10. *Підібрати українські відповідники до поданих слів.*

Вкладиш, велікан, відділення, краса, киявлянин, куриний, лікарство, напильник, напюток, печеня, продавщиця, перехресток, полка, прохожі, подарок, управління, шопотом, тишина.

11. *Добрати власне українські синоніми до іношомовних слів.*

Анархія, апеляція, аргумент, асортимент, баланс, бартер, бізнес, дебати, дефект, екстраординарність, ідентичний, компенсація, конвенція, лаконічний, пресеітивний, прерогатива, симптом, спонсор.

Домашнє завдання:

1. *Зробити (на аркуші паперу А 4) роздатково-ілюстративний матеріал на одну з тем із морфології.*

2. *Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:*

1. Використання комп'ютера у навчанні української мови.
2. Традиційні та інноваційні методи навчання мови.
3. Проблемне навчання як особлива система методів.

Література:

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. – К.: Рад. школа, 1981.
2. Біляев О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І. та ін. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987. – С. 40 – 52.
3. Біляев О. М. Проблема методів у навчанні мови // Українська мова й література в школі. – 1980. – № 10. – С. 57 – 67.
4. Біляев О. Спостереження над мовою як метод навчання / О. Біляев // Українська мова й література в школі: Науково-методичний журнал. – 2004. – № 3. – 2 – 5.
5. Валентій В. Л. Мовний аналіз як метод навчання в школі // УМЛШ. – 1996. – № 3. – С. 40 – 43.
6. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К., 1995.
7. Донченко Т. До проблеми методів навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал. – 2005. – № 7. – С. 2 – 5.
8. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2000.

9. Кучерук О. А. Концепсія системи методів навчання мови в основній школі // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8.
10. Кучерук О. А. Методи навчання мови в українському педагогічному дискурсі / О. А. Кучерук // Вісник Львівського університету. – 2010. – Випуск 50. – С. 246 – 253. – (Серія філологічна).
11. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 182 с.
12. Лернер И. Я. Методы обучения. Дидактика средней школы // Под ред. М.Н. Скаткина. – М., 1982.
13. Лукач С. А. Бесіда на уроках мови: Посібник для вчителя. – К., 1990.
14. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання мови. – К., 1982. – С. 27 – 56.
15. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2000.
16. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2005.
17. Практикум з методики навчання української мови / За ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003.
18. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. І. С. Олійника. – К., 1989.
19. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Х., 1995. – 240 с.
20. Рожило Л. П., Шкортенко О. М. Метод спостереження на уроках мови // УМЛШ. – 1973. – № 2. – С. 58 – 64.
21. Федоренко Л. Закономерности усвоения родной речи. – М., 1984.
22. Цінько С. та ін. Інноваційні методи в навчанні рідної мови // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 2. – С. 9 – 12.
23. Шинкарьова І. Проблемне навчання на уроках української мови // Вивчаємо українську мову та літературу. – № 36. – С. 8 – 12.

Практичні заняття № 5 – 6.

УРОК ЯК ОСНОВНА ФОРМА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Теоретичні питання:

1. З'ясування поняття сучасний урок. (*Найголовніші риси сучасного уроку*).
2. Типи уроків української мови. (*Подати різні класифікації уроків*).
3. Технологія сучасного уроку.
4. Орієнтовна пам'ятка самоаналізу уроку української мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:
  1. Які основні завдання сучасного уроку?
  2. Назвати мету, зміст, мотиви і цілі уроку.

3. У чому полягає проблема типології уроків української мови?
4. Яка структура уроку мови, основні її компоненти?
5. Назвіть методичні вимоги до окремих компонентів уроків різних типів.
6. Яка особливість технології основних типів уроків?
7. Які ви знаєте нестандартні форми проведення уроку?
8. Що таке модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу)?
9. Аналіз уроку мови.

2. Виконати практичні завдання:

1. *Завдання 1 – С. 76; завдання 3 – С. 77; завдання 2 – С. 80* (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003).
2. *Укласти бібліографію до теми «Сучасний урок».*
3. *Опрацювати одну із статей (закопектувати, зробити ксерокопію).*
4. *Відвідати урок української мови в базовій школі.* Провести спостереження за використанням вчителем методів, прийомів і засобів навчання. Проаналізувати їх щодо оптимальності й відповідності сучасним вимогам.
5. *Аналіз представлених конспектів за орієнтованою схемою.*
6. *Отримання з орієнтовною пам'яткою самоаналізу уроку з української мови.*
7. *Перекласти російські словосполучення українською мовою.*

Проявить снисхождение, приносит неприятности, вынести благодарность, глубокоуважаемый человек, благодарим за гостеприимство, должностное лицо, краеугольный камень, на общественных началах, объявить благодарность, по вашему усмотрению, потребительская корзина.

8. Підібрати правильні відповідники до наведених фразеологізмів.

На тобі, Боже, що мені негоже. За милу душу. Бабка на двоє гадала. Бити в набат. Мову відняло. Підняти на глузд. Лід зрушився. Наносити удар. Збити з толку. Багато шуму з нічого. Від нічого робити.

9. Подані визначення назвати одним словом.

1. Життєпис людини.
2. Портрет художника, виконаний ним самим.
3. Справжнє ім'я автора твору на протизага імені вигаданому.
4. Складач біографії.

5. Відображення у творах дійсних подій із життя самого автора.
6. Комплекс наук про живу природу.
7. Опис власного життя.
8. Самоврядування, незалежність в управлінні.
9. Список книг та статей на будь-яку тему.
10. Пристрасть збирати книги без розбору.

Довідка: бібліографія, біографія, біологія, автобіографія, автопортрет, біограф, автономізм, автобіографізм, автономія, бібліоманія.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Проблема уроку в сучасній лінгводидактиці.
  2. Вивчення програмового матеріалу укрупненими частинами.
  3. Проблемність у навчанні мови.
  4. Системний підхід у навчанні мови.
  5. Засоби навчання.
- 2. Розробити план-конспект уроку з теми «Спрощення в групах пригоспних» (5 клас), передбачивши застосування активних методів навчання мови.**

Орієнтовна схема конспекту уроку з української мови

Тема уроку (клас): _____
 Загальноосвітня (навчальна) мета: _____
 Розвивальна мета: _____
 Виховна мета: _____
 Тип уроку: _____
 Засоби навчання (обладнання): _____
 Методи та прийоми роботи: _____
 Міжпредметні зв'язки: _____
 Внутрішньопредметні зв'язки: _____

План уроку (орієнтовний)

1. Перевірка домашнього завдання. (5 хв.)
2. Актуалізація опорних знань. (5 хв.)
3. Повідомлення теми і мети уроку. (1-2 хв.)
4. Пояснення нового матеріалу. (15 хв.)
5. Вправи на закріплення одержаних знань (10 хв.)
6. Підсумки уроку. (4 хв.)
7. Завдання додому та інструктаж до його виконання (3-4 хв.)

Хід уроку:

- I. Назва етапу уроку. Зміст роботи.
- II. ...

У кінці конспекту наводиться список використаної навчально-методичної літератури, до якого обов'язково входять чинні шкільна програма з української мови та підручник. До конспекту можуть додаватися ескізи, наочності, картки, перфокартки тощо.

Наведені вище етапи уроку та розподіл часу між ними є орієнтовними для уроку вивчення нового матеріалу.

Орієнтовна пам'ятка самоаналізу уроку української мови.

1. Характеристика реальних навчальних можливостей учнів за даними педагогічного консиліуму. Як було це враховано при плануванні уроку?
2. Місце уроку в темі, розділі, курсі. Як він пов'язаний з попередніми уроками, на що спирається? Його роль і значення для проведення наступних уроків, для вивчення наступних тем, розділів.
3. Специфіка аналізованого уроку. Тип. Завдання уроку (освітні, виховні, розвиваючі), їх взаємозв'язок, комплексність. Як враховувались особливості класу, окремих груп школярів?
4. Чи раціонально розроблено структуру уроку? Чи були логічними зв'язки між окремими етапами уроку?
5. На яких поняттях, положеннях, фактах акцентувалась головна увага учнів і чому? Чи було вибрано і виділено головне у змісті уроку?
6. Які методи було використано для навчання учнів, як узгоджувались вони на уроці?
7. Форми навчання учнів (обґрунтування їх вибору).
8. Чи здійснювався диференційований підхід до учнів і як саме?
9. Як було організовано контроль за засвоєнням учнями знань, умінь і навичок? У яких формах і якими методами здійснювався?
10. Як використовувався на уроці кабінет, засоби навчання і чому?
11. За рахунок чого підтримувалась хороша психологічна атмосфера спілкування. Як було реалізовано виховний вплив особистості вчителя?
12. За рахунок чого забезпечувалась висока працездатність учнів протягом уроку.
13. Чи забезпечувалось попередження перевантаження учнів?
14. Чи продумано було запасні методичні варіанти на випадок непередбаченої ситуації?
15. Чи вдалось повністю реалізувати завдання уроку? Якщо ні, то чому. Планування виконання нереалізованого.
16. Чи можна вважати проведений урок сучасним?
17. Роль періодичної преси, передового педагогічного досвіду у підготовці і проведенні даного уроку.
18. Значення даного уроку в практичній підготовці школяра до життя.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5 – 11 класів з української рідної мови (див. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова 5 – 11 класи. – К.: Шкільний світ, 2001, с.73 – 93.

Література:

1. Біляєв О., Скуратівський Л., Симоненкова Л., Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України. – Дивослово. – 1996.
2. Біляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К., 1981. – С. 5 – 46.
3. Біляєв О.М. Урок української мови у школі з російською мовою навчання // Дивослово. – 1990. – № 9.
4. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І. та ін. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987. – С. 13 – 41.
5. Бондарчук Л. І., Колесник К. І. Слово до слова – зложиться мова. Навчально-методичний посібник з розвитку зв'язного мовлення (5 – 6 клас) – Житомир, 2002.
6. Голобородько С. П., Омельчук С. А. Урок рідної мови: сучасні підходи та технології. – Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2003. – Н1.
7. Горошкіна О. М. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. – Х. : Основа, 2012. – 171 с.
8. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К., 1995. – С. 22 – 43, 65 – 86.
9. Забашта Л. І. Узагальнення і систематизація знань з української мови. 10 клас: Посібник для вчителя. – К., 1991.
10. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2000. – С. 78 – 99.
11. Лісовська Т. Л. Нестандартні уроки з української мови та літератури. – Дунаївці, 2013. – 48 с.
12. Лукач С. А. Бесіда на уроках мови: Посібник для вчителя. – К., 1990.
13. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання мови. – К., 1982. – С. 27 – 56.
14. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. І. С. Олійника. – К., 1989. – С. 89 – 96.
15. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2000. – С. 59 – 77.
16. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М. І Пентилюк: М. І Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетилова. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
17. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2005.

- 18.Онищук В. О. Типи, структура і методика уроку в школі. – К., 1973.
- 19.Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 248 с.
- 20.Пентиліук М. І., Окунович Т. Г. Сучасний урок української мови – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
21. Пищик О. В. Методика використання мультимедіа технологій на уроці // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 10. – С. 3 – 9.
- 22.Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Х., 1995. – С. 208 – 210.
- 23.Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – С. 3 – 6.
- 24.Практикум з методики навчання української мови / За ред. М. І. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003.
- 25.Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова 5 – 11 клас. – К.: Шкільний світ, 2001.
- 26.Симоненко Т. Нові форми проведення уроків з мови // Дивослово. – 1998. – № 5. – С. 23 – 28.
- 27.Хом'як І. Класифікаційний аналіз уроків мови // Українська мова і література в сучасній школі. – 2012. – № 10. – С. 2 – 7.
- 28.Хом'як І. Проблема типології уроків мови // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 12. – С. 122 – 129.
- 29.Цінько С. та ін. Інноваційні методи в навчанні рідної мови // Українська мова і література. – 2007. – № 2. – С. 9 – 13.
- 30.Український правопис. – К.: Наукова думка, 2007. – 288 с.

Практичне заняття № 7

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ Й ОРФОЕПІЇ

Теоретичні питання:

1. Особливості шкільного курсу фонетики.
2. Необхідність забезпечення зв'язку занять фонетики з вивченням графіки, орфографії, орфоєпії, граматики, розвитком зв'язного мовлення учнів.
3. Теорія і практика застосування методів і прийомів у навчанні фонетики, орфоєпії в школах різних типів.
4. Уміння й навички добору ефективних методів і прийомів навчання фонетики та орфоєпії.
5. Добір завдань і вправ, спрямованих на формування в учнів необхідних умінь і навичок.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Який зміст шкільного курсу фонетики та його значення?
2. Чи існує зв'язок занять фонетики з іншими розділами про мову?
3. Яка мета і які завдання вивчення фонетики та орфоєпії в школі?
4. Окреслити вміння і навички, які необхідно сформуванати в учнів у процесі вивчення фонетики, орфоєпії та графіки.
5. Як формуються в учнів орфоєпічні уміння і навички?
6. Назвати методи і прийоми навчання фонетики й орфоєпії.
7. З'ясувати технологію проведення уроків фонетики та обґрунтувати доцільність обраних методів і прийомів.

2. Виконати письмові завдання:

1. Поставити правильний наголос.

I. Відстояти, дрова, загадка, закінчити, звисока, злегка, колесо, легкий, ненависть, низький, новий, одинадцять, олень, перепис, перепис, подруга, помовчати, п'яниця, русло, середина, спина, стерпiti.

II. Кілометр, одинадцять, пізнання, новий, фірмовий, також, цінник, напишу, жалюзі, фаховий, феномен, листопад, каталог, прошу, випадок, завжди, середина, черговий, всього, корисний, співбесідник, ім'я.

2. Замінити слова так, щоб у них відбулося чергування приголосних. Довести, що знання системи звуків української мови та їх чергувань необхідні й для того, щоб правильно визначити морфемну будову слова, твірну основу.

Дорога, око, луг, молоко, кожух, вухо, Туреччина, Черкаси, Одеса, Прага, юнак, столиця, лагиш, птах, пшениця, читач, перекладач.

3. Дібрати з дужок прийменник, застосовуючи правила милозвучності української мови.

(У, В) Умані фестиваль; немов (у, в) храм; одягнена (у, в) хвоєю; десь (у, в) хлібах; як (у, в) степу; вчиться (у, в) аспірантурі; натомлені (у, в) дорозі птахи; нарада (у, в) Львівському університеті; спільне (у, в) творчості; (у, в) садку було тихо; викладає (у, в) університеті.

4. У дитячих газетах та журналах, збірниках цікавих завдань часто друкуються завдання такого типу:

Переставте букви в словах так, щоб вийшли назви рік і міст: дно (Дон), мир (Рим), рука (Кура), краса (Аракс), муар (Амур), сита (Тиса), замет (Темза). Чим корисні такі завдання при вивченні фонетики і графіки?

5. На якому етапі вивчення фонетики можна застосовувати таку вправу: Відніміть у словах яр, щільний, якати перший звук. Новоутворені слова запишіть. Поясніть, чому вони позначаються такою ж кількістю букв.

6. Виконати практичні завдання 1, 3, 6, 9 – С. 101 – 102 (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003).

7. Виконати тестові завдання:

1. У котрому слові помилка:

- а) дощ'чині;
- б) ремінчик;
- в) калинонці;
- г) прип'ятський.

2. Котре слово написано правильно:

- а) курсунський;
- б) тюрма;
- в) ньюанс;
- г) волинський.

3. У котрому слові на місці крапок потрібно поставити апостроф:

- а) міль...он;
- б) прем...ер;
- в) б...юджет;
- г) кур...йоз.

4. Котре слово написано неправильно:

- а) заводський;
- б) карабаський;
- в) гуртожитський;

г) французський.

5. Котре слово написано неправильно:

- а) чукоцький;
- б) абхазський;
- в) дивацький;
- г) турецький.
- г) студентський

6. Котре слово написано неправильно:

- а) чеський;
- б) студентський;
- в) гаагський;
- г) сільський.

7. У котрому слові на місці крапок пропущено букву:

- а) двоміс...ний;
- б) пес...ливий;
- в) заздріс...ний;
- г) блис...нути.

8. У котрому слові на місці крапок потрібно поставити знак м'якшення:

- а) Натал...я;
- б) конференс...є;
- в) мад...яр;
- г) сер...йозний.

Домашнє завдання:

Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Прийоми з'ясування співвідношення між вимовою і написанням у словах.
2. Особливості роботи зі словниками на уроках мови.
3. Особливості роботи над розділом «Графіка» в середніх і старших класах.
4. Орфоепія та її значення у навчанні мови.
5. Роль орфоепічного словника в оволодінні нормами правильної вимови.

Література:

1. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентиліюк М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
2. Біляєв О. Про вивчення фонетики в школі // УМЛШ. – 2004. – №7 – 8.
3. Вашуленко М. С. Орфоепія й орфографія в 1 – 3 класах. Посібник для вчителів. – К., 1982.

4. Гревцева Г., Надточій О. Алгоритмічний підхід до розв'язання складних питань орфографії // Дивослово. – 1998. – № 2.
5. Девдера М. Орфоепічні норми (урок у 5 класі) // Урок української. – 2000. – № 5 – 6. – С. 40.
6. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2001.
7. Качуровський І. Мова і фонетика // Урок української. – 2001. – № 6. – С. 24 – 28.
8. Кратасюк Л. Узагальнення і систематизація знань з теми «Фонетика. Графіка. Орфографія. Орфоепія» // Дивослово. – 2000. – № 7.
9. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум. – К., 1991.
10. Мельничайко В. М., Пентилок М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К., 1982.
11. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. І. Пентилок. – К., 2001.
12. Мирошук Н. П. Орфоепія в 4 – 8 класах. – К., 1986.
13. Мосенкіс І. Милозвучність нашої мови гідна не лише захоплення, а й вивчення // Урок української. – 2004. – № 3. – С. 43 – 44.
14. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
15. Павяк О. З історії літери г // Урок української. – 2002. – № 10.
16. Панфілова М. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу з теми «Фонетика. Графіка. Орфографія. Орфоепія» // УМЛШ. – 2002. – № 1.
17. Передрій Г. Про вивчення фонетики у 5 класі (Лінгвістичний аспект) // Дивослово. – К., 2004. – № 11.
18. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови // Дивослово. – 2001. – № 1.
19. Передрій Г. Про вивчення фонетики у 5 класі (Лінгвістичний аспект) // Дивослово. – 2004. – № 11.
20. Пещак М. Комп'ютерне відтворення сучасної української орфоепії // Дивослово. – 2003. – № 2.
21. Підгайний Т. Проблемні задачі з фонетики // УМЛШ. – 2002. – № 12.
22. Самійленко В. Дбаймо про фонетичну красу мови // Урок української. – 2003. – № 2. – С. 28 – 29.
23. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. – Х., 2001.
24. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Рідна мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
25. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Українська мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
26. Сербенська О. Феномен звукового мовлення. Складні випадки наголошування слів // Урок української. – 2004. – № 8 – 9. – С. 17 – 23.
27. Симоненкова Л. М. Вивчення фонетики і морфології в умовах місцевих говорів. – К., 1986.

28. Скуратівська Г. Формування загальнонавчальних умінь під час вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії // УМЛШ. – 2003. – № 8.
29. Романюк Є. У майстерні слова (Урок з елементами програмованого навчання в 5 класі) // Дивослово. – 2004. – № 5.
30. Романюк Є. Наголос в українській мові (урок-пошуковий діалог. 10 клас) // Дивослово. – 2005. – № 9. – С. 6.
31. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка і орфографія. Завдання і вправи. – К., 1995.
32. Чинні програми і підручники з рідної мови для всіх типів шкіл.
33. Черноус В. Подвоєння букв на позначення збігу однакових звуків // Дивослово. – 2000. – № 7.
34. Шаповал М. Фонетика. Приголосні (Тести) // Дивослово. – 2005. – № 9.
35. Юшук І. П. Практикум з правопису української мови. – К., 1996.
36. Юшук І. Орфоєпія. Фонетичні закони і правопис // Дивослово. – 2004. – № 3.
37. Юшук І. Фонетичні закони мови та правила правопису // Урок української. – 2004. – № 3. – С. 43 – 44.

Практичне заняття № 8

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИКИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ

Теоретичні питання:

1. Зміст і завдання шкільного курсу лексикології.
2. Значення, місце й принципи вивчення лексики.
3. Труднощі у засвоєнні учнями лексичних понять.
4. Методика вивчення фразеології української мови, шляхи засвоєння фразеологізмів.
5. Система тренувальних вправ з лексики і фразеології.
6. Словникова робота у зв'язку з вивченням інших розділів шкільного курсу мови.
7. Лексична робота в системі занять з розвитку мовлення.
8. Наочні посібники з лексики і фразеології, методика їх використання.
9. Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, фразеологізмів, іншомовних слів та ін.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Який зміст шкільного курсу лексики і фразеології?
2. Як ви знаєте методи і прийоми навчання лексики і фразеології?
3. Назвати основні етапи навчання лексики і фразеології.
4. Як ви знаєте вправи з лексики і фразеології?
5. Назвати види словників, розповісти про їх використання на уроках з лексики та фразеології.

2. Виконати вправи 14 (С.106), 15 (С. 107), 18, 19 (С.108) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

3. Добрати синоніми до слів, пояснити їх значення.

Автентичний, автохтонний, асоціація, безрезультатний, гордість, електорат, засновник, здобуток, опонент, реєстр, талант, хаотичний, церемонія, шана.

4. Розкрити значення фразеологізмів.

Пройняти когось поглядом. Очі рогом лізуть. Мозолити очі. Очі горять. Очі розбігаються. Очі грають. Кидати очима (стріляти очима). Як глянє, аж трава в'яне. Очі сиплять іскрами. Замилувати очі. Впадати в око. Про людське око.

5. Прочитати текст. Виділити питомо українську лексику. Підготувати повідомлення на тему «Чому англоманія вирує в українському мисленні та мові?».

«— Гадаеш, піли буде без бонусу й пресингу толерувати інвазію офшорних брендів у прайс-листах наших маркетів і на біг-бордах?» — зі смайлом на фейсі проартикулював бой-френд іміджмейкер офіс-менеджерці за бізнес-ланчем з брендів й чикен-кіїв у снєкбарі фітнес-центру, коли диск-жокей міняв рімейк синглу модерної хедлайнерки-суперстар на коктейль з гітів попси, мікс гар дроку, арт готіку, репу — харитативний ексклюзив для фанів брейк-дансу й рекреаційного секонд-хенду (В. Радчук).

6. Виходячи з лексичного значення слів, добрати до поданих підметів присудки. Записати їх парами.

Підмети: ластівки, горобці, журавлі, солов'ї, зозулі, сороки, голуби, ворони, півні, качки, гуси.

Присудки: кують, тьохкають, цвірінчать, щєбечуть, курличуть, скрекочуть, каркають, воркують, гелгочуть, кукурікають, кахкають.

7. Прочитати подані омоніми. Дописати значення кожного другого омоніма.

Кок — зачіска, що стирчить до гори над чолом.

Кок — .....

Кілька — невизначена мала кількість.

Кілька — .....

Кит — вид замаски.

Кит — .....

Качка — гойдання на хвилях.

Качка — .....

Кар`єр – прискорений галоп, найшвидший біг коня.

Кар`єр – .....

Лавка – крамниця.

Лавка – .....

8. Прочитати вірш, знайти омоніми.

Гей, стрільці, халайте луки,

Та й біжіть бігом на луки!

Комарня там вельми сита -

Настріляйте зо три сита -

Я візьму легенький прут,

Пожену гусят на Прут.

Хоч купатиму не в мильї,

Стануть чисті всі та мильї!

9. Визначити, якими частинами мови виражені наведені омоніми.

Став, став. Насип, насип. Плач, плач. Діти, діти. Дорога, дорога. Плачу, плачу.

10. Доповнити прислів`я антонімами. Записати їх.

Важко в навчанні, зате... в роботі.

Що вранці не зробиш, то ...не наздоженеш.

На чорній землі... хліб родить.

Маленька праця краща за ...безділля.

Краще розумна догана, ніж дурна...

М`яко стеле, та ...спати.

Свого поганого не хвали, а чужого... не гудь.

11. Виконати тестові завдання:

1. У котрому рядку всі слова є однозначними?

1. Мимобіжний, мігрант, напрокат, оцет, пенальті.
2. Мирний, пам`ять, пень, переживати, темний.
3. Яскравий, ярмо, фанера, учитель, учений.

2. У котрому рядку всі подані слова є багатозначними?

1. Абонент, балерина, витязь, голос, диктант.
2. Баян, веранда, голка, Київ, зореплавець.
3. Біжить, вершник, голова, дружина, земля.

3. У котрому словосполученні виділене слово вжито в прямому значенні?

1. Колоча шипшина. 2. Колоче слово. 3. Колоча правда. 4. Колочий дріт.
5. Колочий погляд.

4. У котрому словосполученні слово вага вжито в переносному значенні?
1. Вага цукру.
  2. Вага слова.
  3. Залізна вага.
  4. Вага доказів.
  5. Вага авторитету.
5. У котрому рядку всі виділені слова в словосполученнях вжиті в переносному значенні?
1. Золота нива, гіркий полин, солодка цукерка.
  2. Білий сніг, високий будинок, тихий крик.
  3. Холодний погляд, тверда рука, гірка правда.
6. У котрому реченні виділене слово є метафорою?
1. Страшною для козаків була *поразка* під Берестечком (Г. Хоткевич).
  2. Сірий туман квочкою *вгніздився* над полями і висиджує тишу (М. Стельмах).
  3. У *ясний* день з високого берега материка можна побачити на обрії, у відкритому морі, чималий острів (О. Гончар).
7. Визначте абсолютні синоніми, тобто такі, що однакові за значенням.
1. Чарівний – чудовий.
  2. Райдуга – веселка.
  3. Гарний – вродливий.
  4. Тільки – лише.
  5. Думати – гадати.
8. У котрому рядку слова не утворюють синонімічного ряду?
1. Разом, спільно, сукупно, гуртом, наїздом.
  2. Наклеп, обмова, наговір, розмова, обман.
  3. Сердитий, гнівний, злий, лютий, грізний.
9. У котрому рядку всі слова є українськими?
1. Лелека, стиглий, щороку, узлісся, хурделиця, посмітюха.
  2. Календар, канапа, літургія, компас, блуза, кашне, браслет.
  3. Бідон, матч Сюїта, бароко, кар'єра, липень, діло, дорога.
10. У котрому рядку всі слова є термінами?
1. Тепер, грати, місце, треба, поступово, амеба.
  2. Морфема, синус, сальдо, косинус, суфікс.
  3. Тварина, земля, вітер, трактор, популяція.
11. У котрому реченні є авторські (поетичні, художні) неологізми?
1. Бджолиність золота гуде (О. Гончар).
  2. Я не бував за дальніми морями, чужих доріг ніколи не топтав... (В. Симоненко).
  3. Людська душа тисячозвука, в гірським одбита кришталі (М. Рильський).
12. У котрому реченні є фразеологізм?
1. Гірського вітру перелив ромашку нижче нахилив (В. Швець).

2. Свій біль переливаючи в сонети, Іван Франко дививсь на Львів крізь грати (Д. Павличко).
  3. Він розповідає, а я печу раків від сорому (Ю. Збанацький).
13. У котрому рядку всі слова іншомовного походження?
1. Тінь, ліс, бюлетень, матч, сандвіч.
  2. Ваніль, віртуоз, ідеал, океан, стереоскоп, смокінг.
  3. Фабрика, фігура, фрукт, сифон, футбол, холод.
14. У котрому реченні виділене слово визначаємо як метонімію?
1. *Виплива* на сині ріки ясен вечір іздала... (М. Рильський).
  2. *Село* готувалося до великого ще небувалого свята (У. Самчук).
  3. Сонний ліс тихо *спав* у таких, як і сам, сонних снігах (М. Вінграновський).
15. У котрому рядку подані слова не становлять антонімічних пар?
1. Чесний – підлий; стверджувати – заперечувати.
  2. Південь – північ; день – ніч.
  3. Мовчати – співати; думати – відповідати.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Синонімічний вибір слова.
2. Лексика та її значення у навчанні мови.
3. Роль фразеологічного словника у навчанні мови.

2. Згрупувати подані фразеологізми у синонімічні ряди. З'ясувати значення кожного ряду (виражають повне заперечення змісту слова; у чомусь схожі, однакові).

Як п'яте колесо до воза, гнути спину, один одного вартий, як чорту лапоть, облежувати боки, лежати на печі, лігма лежати, як собаці п'ята нога, обливатися кривавим (сьомим) потом, одного поля ягода, ламати хребта, як лисому гребінь, лізти з шкури, один від одного недалеко відбіг, два чоботи – пара, обоє рябоє, як торішні бублики, як зайцеві бубон, байдики бити, одного гніздечка птиці.

Література:

1. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. ., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987. – 250 с.
2. Гонтар Т. П. У світі цікавої лексики та фразеології (ігрові вправи з творчим завданням для учнів 5 – 6 класів. Українська мова та література в школі. – 2004. – № 6.

3. Дрозд В. Вивчення лексики в 5 – 6 класах з багатонаціональним контингентом // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4 – 9.
4. Марцієнко Т. Активізація мисленнєвої діяльності учнів 5 – 6 класів засобами української мови // Дивослово. – 2006. – № 3. – С. 2 – 7.
5. Мельничайко В. Я. Види мовного розбору. Довідник. – Тернопіль, 1997.
6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. І. Пентиліук. – К., 2001.
7. Новосьолова В. Використання сучасних методів, прийомів та засобів навчання на уроках лексикології // Українська мова та література в школі. – 2006. – № 8. – С. 8 – 18.
8. Новосьолова В. Психолого педагогічні особливості засвоєння підлітками емоційно забарвленої лексики // Українська мова та література в школі. – 2005. – № 3. – С. 9 – 13.
9. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
10. Онкович Г. В. Фразеологізми як національно культурний компонент українознавства // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 12 – 16.
11. Пентиліук М. І. Аналіз тексту на уроках мови // Дивослово. – 1999. – № 3.
12. Передрій Г. Р., Смолянкінова Т. М. Лексика і фразеологія української мови. – К., 1983.
13. Пліско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. – Х., 2001.
14. Сичук А. М. Однозначні і багатозначні слова.: Урок-подорож. // Все для вчителя. – 2002. – № 8. – С. 10 – 11.
15. Солодуна Л. Розвиток пізнавальних інтересів на уроках мови // Укр. мова та літ. – 2002. – № 5. – С. 9 – 12.
16. Усатенко Т. П. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів. – К., 1984.

Практичні заняття № 9 – 10.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ

Теоретичні питання:

1. Значення і завдання шкільного курсу морфології в чинних програмах і підручниках з рідної мови.
2. Етапи вивчення морфології у шкільному курсі української мови.
3. Зв'язок морфології з іншими розділами шкільного курсу мови.
4. Принципи, методи і прийоми вивчення морфології в школі.
5. Прийоми вивчення морфемної будови слова.
6. Наочність та ТЗН під час вивчення морфології.

7. Практичне засвоєння синтаксису.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Зміст шкільного курсу морфології та його значення.
2. Який зв'язок морфології з іншими розділами про мову?
3. Які завдання вивчення морфології в школі.
4. Формування в учнів умінь і навичок робити морфологічний аналіз слова.
5. Які ви знаєте методи і прийоми вивчення морфології?
6. Урахування яких принципів потребує вивчення морфології?
7. Чому провідним принципом під час роботи над розділом вважається вивчення морфології на синтаксичній основі?
8. Як здійснюється реалізація комунікативно-діяльнісного і функціонально-стилістичного підходів у вивченні морфології в школі?
9. Які є етапи вивчення синтаксису: практичне засвоєння синтаксису?
10. Які ви знаєте шляхи подолання труднощів у вивченні головних і другорядних членів речення, відокремлених та однорідних членів речення?
11. Які ви знаєте методи і прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису?
12. Розказати про зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів.

2. Виконати завдання 2, 4 (С. 148); завдання 5 (С. 149) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003.).

3. Укласти бібліографію до теми.

4. Продемонструвати проведення окремих етапів уроку за складеним конспектом.

5. Виконати вправи 24, 25 (С. 120), 33, 35, 36, 37 (С. 123); Вправи 54, 55, 57, 60, 61, 62 (С. 138 - 139) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентиліук, К., 2000)

6. Утворити іменники чоловічого і жіночого роду, які називають мешканців таких міст:

Ужгород, Львів, Варшава, Київ, Луцьк, Полтава, Тернопіль, Одеса, Москва, Чоп, Хуст.

7. Записати іменники у родовому відмінку однини.

Документ, стандарт, реквізит, акт, автор, адресат, оригінал, дублікат, гриф, заголовок, зміст, текст, підпис, бланк, юрист, лікар.

8. виправити суржикові викривлення.

Давати добро, дякуючи підтримці, військові дії, пристрасті накаляються, виписка із протоколу, забезпечувати безпеку, від нічого робити, із сказаного слідує, існуючі думки, існуючі кордони, існуючий порядок, існуючі проблеми, існуючі ціни, возмістити убитки, вжити всіх зусиль, думки співпадають, говорити на українській мові, дійсне лице, слідує остановка, згідно розкладу, діюче законодавство.

9. Перекласти українською мовою.

Отличительная черта, испытательный срок, ведущий специалист, возместить ущерб, по нашим подсчетам, комиссия по вопросам, специалист по экономике, доверенное лицо, денежное обращение, совершать сделку, в порядке исключения, в порядке вещей, язвительный смех, ширпотреб, окончательное решение, по многим причинам, при наличии средств, составная часть, стоимость работ.

10. Провідніяти кількісні числівники: 140, 267, 596, 842.

11. Скласти речення з такими прислівниками і співзвучними з ними словами.

По-осінньому – по осінньому, востаннє – в останнє, нашвидку – на швидку, нарешті – на решті, зроду – з роду, надворі – на дворі, додолу – до долу, напам'ять – на пам'ять.

12. Проаналізувати речення

1. А осінь рання вже розвісила на в'язах зоряне намисто (Т. Ліхтей). 2. Рану медом з кульбаби змащу під елегію ранню дощу (Т. Ліхтей). 3. І до рідного порога докотилася тривога (С. Ленех). 4. І не раз на життєвій дорозі мамині нас виручав рушничок (С. Ленех). 5. Знов у нашім саду солов'ї срібні роси збирають піснями (С. Ленех). 6. Срібен місяць в темні коси нічка заплела (С. Ленех). 7. Різдвяно стелиться дорога у рідні батьківські краї (С. Ленех). 8. Ось і знов з пелюстків плomenить рідний спів (С. Ленех). 9. Буду ревно тепер берегти наш серпневий світанок в покосах (С. Ленех). 10. Встає весна травом молодію і вигляда вишневого розвою (С. Ленех). 11. І зорять, мов бенгальські вогні, алебастрові плечі її (Т. Ліхтей). 12. Слізно вдивлялася в море, спершись на мостик причалу (Т. Ліхтей). 13. До зорі встелю майстерню лободою (Т. Ліхтей). 14. Хитрощі музи, змовившись неначе, влетіли й сіли на वोгу палітру (Т. Ліхтей).

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Наступність і перспективність у вивченні граматичного матеріалу.
2. Вивчення морфології на синтаксичній основі.
3. Особливості вивчення іменних частин мови.

4. Актуальні проблеми вивчення службових частин мови.
2. *Виконати вправи 54, 55, 57, 60 – 62 (С. 138 - 139)* (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

Література:

1. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
2. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. – К., 1993.
3. Глазова О. П. Дидактичні матеріали з морфології української мови. 5 – 6 класи. – К., 1985.
4. Гумак Людмила. Уроки української мови у 8 класі. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 208 с.
5. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2000.
6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. І. Пентилюк. – К., 2000.
7. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2005.
8. Практикум з методики навчання української мови / За ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003.
9. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
10. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису: Лінгводидактичні аспекти // Дивослово. – 2006. – № 9. – С. 2 – 5.
11. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. – Х., 2001.
12. Плиско К. М. Принципи, форми і методи навчання української мови. – Х., 1995.
13. Плющ М. Я. Вивчення морфології в 5 – 6 класах: Посібник для вчителя. – К., 1988.
14. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Рідна мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
15. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Українська мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
16. Симоненкова Л. М., Остаф Я. І. Числівник // Дивослово. – 1994. – № 7.
17. Скуратівський Л. Пізнавальні завдання з української мови. – К., 1981.
18. Чак С. Д. Складні питання граматики та орфографії. – К., 1978.
19. Чинні підручники для 5 класу.
20. Шкільник М. М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. – К., 1981.

Практичне заняття № 11

НАВЧАННЯ ОРФОГРАФІЇ ТА ПУНКТУАЦІЇ

Теоретичні питання:

1. Значення орфографії, пунктуації та їх місце в шкільному курсі української мови.
2. Основні принципи навчання орфографії та пунктуації, їх зв'язок з граматиною і розвитком мовлення.
3. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.
4. Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил.
5. Методика вивчення орфографічних правил.
6. Основні прийоми навчання орфографії, пунктуації.
7. Види орфографічних вправ, вправ з пунктуації, методика їх проведення.
8. Робота з орфографічним словником.
9. Труднощі у вивченні орфографії, окремих питань пунктуації, шляхи їх подолання.
10. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Система роботи над пунктуаційними помилками.
11. Опрацювати норми й критерії оцінювання орфографічних навичок учнів.
12. Аналіз орфографічних помилок.
13. Причини виникнення орфографічних помилок, способи їх запобігання.
14. Зв'язок у навчанні пунктуації з синтаксисом та розвитком мовлення й мислення.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Які ви знаєте основні принципи навчання орфографії та пунктуації?
2. Що таке орфограма, пунктограма?
3. Які ви знаєте методи і прийоми навчання орфографії, пунктуації?
4. Якими бувають диктанти за формами роботи?
5. Що ви знаєте про систему вправ у навчанні пунктуації?

2. Переписати текст, розставити розділові знаки. Виписати слова іншомовного походження, добрати українські відповідники.

Запальна дискусія закінчилася. Ваші аргументи перемогли аргументи другої сторони були відкинуті. Поставте тепер себе на місце опонента неприємно програвати й бачити що всі учасники дискусії підтримали вашого супротивника. Перемога збудила вас і природно було б тріумфувати проте не забувайте ваш супротивник пішов пригнічений і самотній не змінивши свого погляду.

Подумайте чи не краще залагодити справу таким чином, щоб ваш супротивник після дискусії не залишався самотнім щоб не відчув озлобленості й гіркоти поразки. Чи не краще на закінчення дискусії сказати примирливим або приятельським тоном А тепер варто мабуть підбити підсумки нашої розмови.

3. Поставити розділові знаки і пояснити їх.

Фахове мовлення це частина загальнонаціональної мови. Характерними особливостями професійного мовлення медика є поєднання й доповнення наукового та ділового стилів мови вживання мовних засобів (фахових термінів) високого ступеня стандартизації точність формулювань зваженість доречність логічність викладу. Тому при вивченні лексичного складу фахового мовлення основна увага приділяється термінологічній лексиці. Медична лексика є однією із найдавніших фахових термінологій яка формувалась на власній мовній основі. Наукова термінологія не є сталою системою вона живе змінюється пристосовується до потреб сучасності.

4. Виконати тестові завдання:

1. У котрому рядку в усіх словах при творенні від них прикметників за допомогою суфікса –н- відбувається подвоєння букв?

1. Залізо, сезон, істина, корона.
2. Урожай, гриб, коровай, караван.
3. Кінь, туман, лимон, колона, трон.
4. Школа, основа, чавун, ешелон, дорога.

2. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

1. Інтелігентний, форпостний, контрастний, чесний, нещасний.
2. Обласний, рідкісний, свиснути, швидкісний, безвиїзно.
3. Рискнути, вискнути, випускний, туристський.

3. У котрому рядку на місці крапок треба писати букву и?

1. С...мпатія, л...мон, с...стема, ас...метрія, ц...ферблат.
2. Єг...пет, Пар...ж, с...луєт, к...но, в...кінг.
3. Р...нг, к...ргиз, ж...раф, б...лет, ц...клон.

4. У котрому рядку всі слова написано правильно?

1. Скласти, зв'язати, зробити, зфотографувати, зволожити.
2. Змити, зняти, створити, збагнути, списати, схопити.
3. Спиляти, зварити, схилити, зкопати, сформувати.

5. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

1. Пір'їна, Лук'ян, кур'єр, з'їхати, об'їзд.
2. Інекція, п'єдестал, миш'як, пів'яблука, моркв'яний.

3. З'єднання, інтер'єр, об'єкт, роз'яснити, розв'язати.
6. У котрому рядку в усіх числівниках на місці трьох крапок треба писати м'який знак?
1. П'ят...десят...ом, сім...десяти, вісімдесят...ом.
  2. Двадцят...ох, шістдесят...ма, чотир...ох, шіст...ма.
  3. Дев'ят...мастами, віс...момастами, віс...ма, с...ома.
  4. Шіст...десяти, віс...мох, чотир...ма, на чотир...омах.
7. У котрому рядку обидві паралельні форми числівника є правильними?
1. Р. восьмидесяти, двадцяти двох, вісімдесятьох, двадцятьох двох.
  2. Д. восьмидесятьом, двадцятьом двом, вісімдесяти, двадцяти двом.
  3. О. вісімдесятьма, двадцятьма двома, вісімдесятьома, двадцятьома двома.
  4. М. (на) вісімдесяти двадцяти двох, восьмидесятьох, двадцятьох двох.
8. У котрому рядку всі слова треба писати разом?
1. Казна/що, казна/який, аби/з/ким, хто/небудь, ні/який.
  2. Аби/хто, па/тще/серце, де/хто, в/різно/біч, ні/хто.
  3. Що/небудь, аби/що, скільки/небудь, будь/хто, ні/з/чим.
10. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?
1. Щоб досягти успіху під час бесіди, треба ретельно готуватися до неї, бути уважним...
  2. Совість, найкращий порадник.
  3. Бланк – це стандартна форма певного документа...
11. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?
1. Характеристика, це документ, у якому дається оцінка ділових і моральних якостей працівника...
  2. Українська мова належить до індоєвропейської мовної сім'ї.
  3. Працюйте на перспективу, а не на проміжні результати.
11. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?
1. Наказ – це розпорядчий документ, що видається керівником установи.
  2. Іван Огієнко – був людиною енциклопедичних знань.
  3. В основній частині доповіді викладається сутність проблеми, наводяться докази...
12. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?
1. Протокол – це один з найпоширеніших документів колегіальних органів.
  2. Рідна мова найбільша духовна коштовність...

3. Мабуть, ніщо так не радує людський зір, як зримий результат роботи.

13. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Учить дітей бачити, мислити, відкривати, дивуватися.
2. Існують тісні контакти між закладами, установами, державами.
3. Правда може я сам-таки в цьому винен.

14. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Щоб досягти успіху під час бесіди, треба ретельно готуватися до неї, бути уважним...
2. Працуйте на перспективу, а не на проміжні результати.
3. Пристосуйте свій голос до тієї обстановки де відбувається спілкування.

15. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Завершуючи телефонну розмову обов'язково треба попрощатися.
2. В основній частині доповіді викладається сутність проблеми, наводяться докази...
3. Мовлення повинно бути не тільки правильним а й лексично багатим, синтаксично різноманітним.

16. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Ономастика – наука, яка вивчає власні назви.
2. До того ж, як показали лабораторні дослідження, у процесі мовлення задіяний увесь організм людини.
3. Ні мертва мова ні мертва цивілізація ніколи не можуть схвилювати світ.

17. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії...
2. Михайло Коцюбинський напоєний соками багатючої землі своєї – і через те він став безсмертним.
3. Пацієнт, хворий, який лікується в лікаря, у лікарні.

18. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Кажуть мужність приходить з роками.
2. Медицина – система наукової і практичної діяльності, спрямована на зміцнення та охорону здоров'я людини...
3. Папери були скрізь: і на столі, і на полицях, і навіть стіни були обліплені ними.

19. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Темна ніч, напоєна степовими пахощами, пропливала над Асканією (О. Гончар).

Варіанти відповіді: 1) Кома при порівняльному звороті. 2) Кома при відокремленому означенні, вираженому дієприкметниковим зворотом. 3) Кома при відокремленій обставині, виражений дієприслівниковим зворотом.

20. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Зоре моя вечірняя, зійди над горою, поговорим тихесенько в неволі з тобою (Т. Шевченко).

Варіанти відповіді: 1) Кома при порівняльному звороті. 2) Кома при поширеному звертанні. 3) Кома при відокремленій обставині, виражений дієприслівниковим зворотом.

21. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Перед очима розгортався типовий для Угорщини ландшафт: вибалки, пагорби, рівнини (О. Гончар).

Варіанти відповіді: 1) Двокрапка після слів автора. 2) Двокрапка у складному безсполучниковому реченні. 3) Двокрапка після узагальнювального слова перед однорідними членами речення.

22. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Вже листопад підкрався з-за дубів, і гай знімає Золоту перуку (Л. Костенко).

Варіанти відповіді: 1) Кома між частинами складнопідрядного речення. 2) Кома при вставному слові. 3) Кома між частинами складносурядного речення.

23. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Всі ненавидять війну, всі бояться і не хочуть смерті, у всіх спільне бажання повернутися додому (П. Загребельний).

Варіанти відповіді: 1) Кома при відокремленій прикладці. 2) Кома між однорідними членами речення. 3) Кома між частинами складного безсполучникового речення.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Принципи української орфографії.
2. Методика вивчення орфографічних правил.
3. Значення пунктуації та її теоретичні основи.

Література:

1. Бардаш М. В. Навчання орфографії у восьмирічній школі. – К., 1966. – 133 с.
2. Блик О. П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія: Посібник для вчителів. – К.: Рад. шк., 1988. – 128 с.
3. Богоявленский Д. Н. Психология усвоения орфографии. – М., 1966.

4. Бондаренко Н. Будова слова. Словотвір. Орфографія // Дивослово. – 2004. – № 4. – С. 42 – 44.
5. Бондаренко Н. Диктант як ефективний прийом навчання правопису // Дивослово. – 2014. – № 2. – С. 2 – 6.
6. Вітюк В. Психологічні фактори формування орфографічних умінь і навичок // УМЛШ. – 2005. – № 6. – С. 5 – 7.
7. Горбачук В. Т. Види диктантів і методика їх проведення. – К., 1989. – 96 с.
8. Грибніченко Т. О. Збірник диктантів з української мови. – К., 1998. – 272 с.
9. Гревцева Т., Надточій О. Алгоритмічний підхід до розв'язання складних питань орфографії // Дивослово. – № 2. – 1998. – С. 22 – 24.
10. Гумецька М. Роздуми про психологію викладання мов // українська мова і література в школі. – 1992. – № 1. – С. 50 – 54.
11. Дорошенко О. А. Навчальні диктанти інформаційної дії // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 11. – С. 6 – 10.
12. Козачук Г. О. Підвищення грамотності учнів. – К., 1995. – С. 6 – 89.
13. Комендант С. С. Диктант для старшокласників // Дивослово. – 1997. – № 11. – С. 33 – 37.
14. Кошарна О. Засіб підвищення грамотності учнів // Дивослово. – 1999. – № 7. – С. 34 – 36.
15. Кравець М. Відмінювання, правопис, вживання займенників у мовленні // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 24 – 25.
16. Кратасюк Л. Узагальнення і систематизація знань із теми «Фонетика. Графіка. Орфографія. Орфоепія» // Дивослово. – 200. – № 7. – С. 40 – 42.
17. Миколин М. М. Крок до грамотності / роздум з приводу уроків роботи над помилками // УМЛШ. – 1990. – № 6. – С. 18 – 21.
18. Омельчук С., Кравець М. Практикум з правопису української мови // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 20 – 24.
19. Пазяк О. З історії літери г // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 22.
20. Панчук О. Як викликати «невідкладну ігрову допомогу» (Формування орфографічних умінь і навичок...) // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 4. – С. 10 – 19.
21. Петруня М. К. Навчальні диктанти (5-8 класи) // Дивослово. – 1998. – № 5. – С. 29 – 38.
22. Райська Л. Удосконалення навичок правопису НЕ // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 38 – 40.
23. Синиця І. О. Психологія писемної мови учнів 5 – 8 класів. – К., 1965.
24. Текучев А. В. Об орфографическом и пунктуационном минимуме для средней школы. – М., 1976. – С. 4 – 21.
25. Ужченко В. Д., Ужченко Т. Г. Збірник диктантів з української мови для 5 – 11 класів. – К., 1997.

26. Хом'як І. Зв'язок у вивченні орфографії та граматики // Урок української. – 2002. – № 9. – С. 38 – 41.
27. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором // Урок української. – 2002. – № 7. – С. 38 – 42.
28. Хом'як І. Визначення орфограми у писемному мовленні // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 29 – 31.
29. Шкуратяна Н. Г. Методика вивчення орфографії: Посібник для вчителів. – К., 1985.
30. Яворська С. Система роботи над орфографічними помилками // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 22 – 24.
31. Яворська С. Орфографічний розбір як вправа // Дивослово. – 1997. – № 4. – С. 18 – 19.

Практичне заняття № 12

НАУКОВІ ОСНОВИ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Зв'язне мовлення як методична проблема.
2. Значення і завдання роботи з розвитку усного і писемного зв'язного мовлення.
3. Питання розвитку зв'язного мовлення в історії методичної науки.
4. Основні принципи методики розвитку зв'язного мовлення.
5. Питання розвитку усного мовлення учнів.
6. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення.
7. Основні вимоги до перевірки творчих робіт.

Практичні завдання:

1. *Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:*
  1. Яка мета і завдання навчання усіх видів мовленнєвої діяльності в школі?
  2. Якими вміннями і навичками повинні оволодіти учні у процесі роботи над рецептивними і продуктивними видами діяльності?
  3. Які види переказів (творів) передбачено чинною програмою?
  4. Якою повинна бути підготовка до переказу (твору)?
  5. Яку роботу потрібно проводити над попередженням мовних і мовленнєвих помилок у переказі (творі)?
  6. Чи можна стверджувати, що твір – найскладніший вид роботи з розвитку зв'язного мовлення?
  7. Як сприяє написання творчої роботи формуванню мовної особистості?
  8. Як зв'язне мовлення відбивається в інших науках (лінгвістиці, психології, психолінгвістиці)?
  9. Які завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення?

2. *Опрацювати проблемні запитання до плану 3, 5 (С. 204)* (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003.).

3. *Скласти алгоритм засвоєння Вами цієї теми.*

4. *Розробити систему вправ і завдань для підготовки учнів до написання переказу (твору).*

5. *Законспектувати 1 – 2 джерела з вивченої теми.*

6. *Виконати вправи 72 – 79 (С. 163 – 164)* (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

7. *Зредагувати словосполучення.*

В залежності від, користуватися льготами, втратити свідомість, примірний план, підготувати урок, доказувати щось, висновки по викладеному, протирічить програмі, відмінили розпорядження, треба додати, справа в тому, згортання крові, по ліву сторону, відпала необхідність, штамповка деталей, у протилежність.

8. *Дати письмову відповідь на запитання:*

У чому полягає виховне значення творів і переказів? Що має враховувати вчитель у зв'язку з цим?

9. *У різних методичних посібниках одні й ті ж тексти позначають різними термінами – міркування, роздум, пояснення, вважаючи їх очевидно, за змістом, ідентичними. Яка з цього приводу ваша думка? Чи не вбачаєте ви в цьому змішування понять і жанрів?*

Домашнє завдання:

1. *Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:*

1. Питання розвитку зв'язного мовлення в методичній науці.
2. Напрями роботи з розвитку зв'язного мовлення.
3. Методичне поняття «зв'язне мовлення» та «формування комунікативних умінь і навичок» – за чим майбутнє?
4. Рецептивні види мовленнєвої діяльності.
5. Аудіювання на уроках мови.
6. Читання на уроках мови.
7. Норми оцінювання умінь і навичок аудіювання.

Література:

1. Алексеева В. Питання мовної культури у шкільному курсі української мови // Освіта і управління, Т.11, 2008. – С. 57 – 63.

2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990. – С. 25.
3. Бабкіна О. А. Уроки розвитку зв'язного мовлення. 5 – 6 кл. / О. А. Бабкіна, Т. А. Колесник / За ред. Г. Р. Корицька – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – С. 73 – 77.
4. Біляев О. М., Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
5. Бондаренко Н. Робота над типами мовлення у 5 – 6 класах // Бібліотечка «Дивослова». – 2007. – № 4. – 64 с.
6. Борисюк І. В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетенції учнів // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 54 – 60.
7. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 5 – 6.
8. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі аналізу тексту. – К., 1986.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
10. Глазова О. Зв'язне мовлення // Дивослово. – 1999. – № 9. – С. 20 – 28.
11. Глазова О. Матеріали до вивчення мови в 6 класі // Дивослово. – 1999. – № 12. – С. 15 – 23.
12. Дідук Г. І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови // Укр. мова і літ. в шк. – 2000. – № 5. – С. 24 – 28.
13. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання української мови // Укр. мова і літ. в шк. – 2004. – № 2. – С. 2 – 4.
14. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема // Дивослово. – 2006. – № 5. – С. 2 – 5.
15. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10 – 13.
16. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Укладач О. І. Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – С. 3 – 27.
17. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / Упоряд. К. Ю. Голобородько. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – С. 111 – 119.
18. Караман С. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення // Укр. мова в шк. – 2004. – № 4. – С. 18 – 20.
19. Караман С. Методика розвитку зв'язного мовлення. Ознайомлення з мовними нормами // Укр. мова в шк. – 2004. – № 2. – С. 47 – 50.
20. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. – К., 2001.
21. Ковальчук Г. Вдосконалення зв'язного мовлення в учнів через творчу діяльність // Початкова школа. – 2008. – № 8. – С. 52 – 53.
22. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5 – 7.
23. Конституція України, що прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами і доповненнями згідно з

- Законом України «Про внесення змін до Конституції України». – Харків: Весна, 2007. – С. 4.
24. Кохно Т. Фантазування – необхідна складова уроку розвитку зв'язного мовлення // Початкова школа. – 2008. – № 4. – С. 7.
  25. Кучерук О. Технології мовленнєвого розвитку школярів // Дивослово. – 2008. – №10. – С. 3 – 5.
  26. Лещенко Г. Інтегровані уроки у системі розвитку зв'язного українського мовлення школярів // Укр. мова в шк. – 2004. – № 10. – С. 46 – 47.
  27. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення // Укр. мова в шк. – 2004. – № 5. – С. 13 – 18.
  28. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентилюк. – К., 2001.
  29. Мирончук Л. Творчі роботи на уроках мови // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 30 – 31.
  30. Нетрадиційні уроки з рідної мови. 5 – 11 класи / Укладачі С. С. Скляр, Л. І. Нечволод. – Х.: «Горсінг», 2004. – С. 28 – 35, 47 – 53.
  31. Новик О. Гра на уроці мови // Методичні діалоги. – 2008. – № 1. – С. 13 – 15.
  32. Олійник І. С. Методика роботи з розвитку мови в 5 – 8 класах. – Київ: Рад. шк., 1971. – С. 21 – 47.
  33. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
  34. Перебийніс С. Інтегрований урок // Методичні діалоги – 2007. – № 10. – С. 20 – 22.
  35. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови // Дивослово. – 2005. – № 1. – С. 7 – 13.
  36. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. – Х., 2001.
  37. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8 – 10.
  38. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Рідна мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
  39. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Українська мова 5 – 11 класи. – К., 2001.
  40. Сележан Й. Основи національного виховання. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – С. 4.
  41. Уроки розвитку зв'язного мовлення / Упоряд. К. Ю. Голобородько – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – С. 3 – 7.
  42. Усі уроки української мови в 6 класі / Упоряд. С.А. Омельчук – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – С. 13 – 21.
  43. Шелехова І. Про систему роботи з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 62 – 64.
  44. Шляхова В. В. Роль навчального перекладу у процесі формування українськомовної особистості // Українознавство. – 2007. – № 2. – С. 11.

45. Шелехова Г. Т. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі. – К., 1996.

Практичне заняття № 13

МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ СТИЛІВ МОВЛЕННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТАРШОКЛАСНИКІВ

Теоретичні питання:

1. Зміст і місце стилів мовлення в шкільній програмі..
2. Функціонально-стилістичний підхід до навчання української мови.
3. Особливості вивчення стилів мовлення у 5 – 9, 10 – 11 класах..
4. Система вправ зі стилістики.
5. Особливості роботи з риторики в старших класах.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Як відбито поняття стилістики у змістових лініях чинної програми?
2. Який зв'язок між поняттями стилістики в програмі основної і старшої школи?
3. У чому суть функціонально-стилістичного аспекту навчання мови?
4. Які стильові і стилістичні ознаки має текст?
5. Якими риторичними вміннями й навичками повинні оволодіти учні основної та старшої школи?
6. Чому сучасна школа звертається до практичної риторики?
7. Розвитку яких видів мовленнєвої діяльності сприяє риторика?

2. Виконати завдання 1, 2, 3, 4 (С. 230) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. – К., 2003).

3. Опрацювати рекомендовану літературу.

4. Законспектувати 1-2 джерела.

5. Підготувати інформаційну промову до однієї з тем плану (4 – 5 хвилин).

6. Змодельовати урок риторики в 10 класі.

7. Скласти пам'ятку «Навчання учнів стилів мовлення»

8. *Виконати вправи 91 – 102 (С. 201 – 204)* (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Мета і завдання роботи зі стилістики в школі.
2. Вміння і навички, якими повинні оволодіти учні у процесі роботи над стилями мови.
3. Особливості роботи з риторики у старших класах.
4. Значення практичної риторики у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів.
5. Техніка підготовки публічного виступу.

2. Скласти конспект виховного заходу.

Література:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
3. Борисюк І. В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетенції учнів. – Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 54 – 60.
4. Конфедерат І. М. Дидактичні можливості тексту. Посібник для вчителів. – К., 1988.
5. Волошина Н. Синтаксичні засоби стилістики (конспект уроку) // Дивослово. – 1999. – № 7. С. 52 – 53.
6. Гамрецька І. Мовленнєво-публіцистична культура учнів: один з аспектів // Дивослово. – 1999. – № 12. – С. 14 – 15.
7. Голубовська І. В. Стилiстика української мови. Презентація. – Режим доступу : imgur.com/gallery/g2S9d
8. Зязюн І. А Краса педагогічної дії. – К., 1997.
9. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – К. : УКСП «Кобза», 1994. – 240 с.
10. Коваленко С. М. Сучасна риторика : навчально-методичний посібник / С. М. Коваленко. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 184 с.
11. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1987. – 352 с.
12. Кравець Л. В. Стилiстика української мови : Практикум [навчальний посібник] / Л. В. Кравець; за ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища школа, 2004. – 199 с.
13. Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу / Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль, 1997.
14. Культура української мови : довідник / за ред. В. М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 128 с.

15. Ленець К. Проблеми мовної культури / Катерина Ленець // Слово. Стиль. Норма [зб. наук. праць]. – К.: НАН України, Інститут української мови, 2002. – С. 40–42; 86–91.
16. Луценко В. До вивчення функціональної стилістики в 5–9 класах загальноосвітньої школи // Українська мова та література в школі. – 2006. – №1. – С. 7–10.
17. Мацько Л. І. Стилістика української мови : [підручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
18. Мельничайко В. Лінгвістичний аналіз художнього тексту завдання і методи. Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль, 1997.
19. Мельничайко В. Я. Види мовного розбору Довідник. – Тернопіль, 1997.
20. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К., 1984.
21. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. К.: Радянська школа, 1986. – 168 с.
22. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К., 1981. – С. 56–76.
23. Методика вивчення української мови в школі / О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін. – К., 1987. – С. 222–232.
24. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К., 2000. – 181–204.
25. Михальська А. К Основи риторики. – М., 1996.
26. Основи ораторського мистецтва : Практикум / укладач О. І. Когут. – Тернопіль : Астон, 2005. – 296 с.
27. Пентилюк М. І. Виховуємо чуття мови (дещо про засоби милозвучності) / М. І. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2. – С. 5–6.
28. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика. – К., 1994.
29. Пентилюк М. І. Робота зі стилістики в 4–6 класах. – К.: Радянська школа, 1984. – 136 с.
30. Пентилюк М. І. Робота зі стилістики в 8–9 класах. – К.: Радянська школа, 1989. – 112 с.
31. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови : [підручник] / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1992. – 248 с.
32. Семчук Дарія. Курс практичної стилістики та культури мовлення: Навчальний посібник для старшокласників // Українська мова і література. – 2003. – Ч. 21–23, червень. – 61 с.
33. Сербенська О. Культура усного мовлення. Практикум : [навчальний посібник] / О. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
34. Сербенська О. Складні випадки наголошування слів / О. Сербенська // Урок української. – 2004. – № 7. – С. 24–26.

35. Симоненкова Л. М. До вивчення функціональних стилів у IV – VI класах / Л. М. Симоненкова // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 8. – С. 61 – 68.
36. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : [навчальний посібник] / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – 3-є вид., стер. – К. : Вікар, 2003. – 223 с.

Практичне заняття № 14

ЗНАЧЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ШКОЛІ

Теоретичні питання:

1. Значення і завдання позакласної роботи.
2. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями.
3. Зміст позакласної роботи.
4. Основні форми організації позакласної роботи.
5. Мовні ігри, вікторини, конкурси, олімпіади.
6. Елементи дослідницького характеру в позакласній роботі з мови.
7. Основні принципи організації позакласної роботи.
8. Організація й методика роботи мовного гуртка.
9. Робота в МАН.

Практичні завдання:

1. *Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:*
  1. Чим відрізняється позакласна робота від уроків?
  2. Які ви знаєте форми позакласної роботи?
  3. Що є найпоширенішою груповою формою позакласної роботи?
  4. Які ви знаєте форми роботи в гуртках?
  5. Які ви знаєте форми роботи на факультативних заняттях?
2. *Продемонструвати проведення окремих етапів виховного заходу за складеним конспектом.*
3. *Скласти план гурткового заняття з лексики, враховуючи теми, що вивчаються за програмою в 5 – 6 класах.*
4. *Укласти бібліографію науково-методичної літератури, яку можна використати в підготовці до позакласної роботи з мови.*
5. *Підготувати повідомлення на тему «Питання позакласної роботи з мови» в публікаціях методичних журналів за 2005 – 2016 рр.*

6. Розробити тематику мовних вечорів, ранків. Добрати до кожної теми список літератури, яку можна використати в підготовці відповідних заходів.

7. Скласти орієнтовний план-конспект позакласного заходу з української мови «Мовний етикет українського народу». Провести його в аудиторії.

8. Підготувати повідомлення на одну з тем: «Крилаті вислови», «Ввічливі слова», «Майстри художнього слова». Дати методичні рекомендації щодо використання підготовленого вами повідомлення у позакласній роботі з української мови.

9. Виконати тестові завдання:

1. Позакласна робота з мови – це:

- а) факультативні заняття з мови;
- б) індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;
- в) ваш варіант.

2. У світлі сучасної Концепції мовної освіти позакласна робота з рідної мови повинна реалізовуватися:

- а) у тісному взаємозв'язку з навчальним матеріалом уроку;
- б) функціонально-комунікативним підходом;
- в) у зв'язку з краєзнавством;
- г) у зв'язку з орієнтацією на середнього учня.

3. Принципи позакласної роботи – це:

- а) інтерактивні методи і прийоми навчання;
- б) вибірковість, розважливість, добровільність;
- в) ваш варіант.

4. Які види і форми позакласної роботи з мови практикуються в школі:

- а) індивідуальні форми роботи (виготовлення посібників, робота над ролюю, підготовка доповіді);
- б) групова робота, лекція, урок-гра;
- в) ваш варіант.

5. Які назви можуть мати мовні гуртки у 5-9 класах:

- а) «Юний філолог»;
- б) «Риторика»;
- в) «Цікава грамматика»;
- г) ваш варіант

6. Вибірковість у позакласній роботі з мови виявляється:

- а) у відсутності єдиної програми для позаурочних заходів;

- б) у виборі кращих чи невідстаючих учнів,
- в) ваш варіант.

7. Характерні особливості гурткових занять:

- а) шаблон, трафаретність, чіткий регламент;
- б) варіювання змісту і структури; створення духовної атмосфери;
- в) методична майстерність керівника гуртка.

8. Інтерес до позакласних заходів з мови можуть викликати:

- а) мовні ігри, змагання, шаради, ребуси;
- б) лекції, дискусії, виконання однотипних завдань;
- в) репродуктивні бесіди, повторення вивченого на уроці мови, диктанти.

9. Краєзнавча робота на заняттях мовного гуртка передбачає:

- а) збір місцевих діалектів і виготовлення на їх основі спеціального альбому;
- б) вивчення місцевої топонімії
- в) дослідження особливостей стилю українських письменників;
- г) ваш варіант.

10. Чим визначається успіх позакласної роботи з мови:

- а) різноманітними формами і видами роботи;
- б) вивчення матеріалу, який погано засвоїли на уроці;
- в) дотриманням принципів позакласної роботи;
- г) додатковими заняттями з невідстаючими учнями.

Домашнє завдання:

Розробити п'ять проблемних завдань і п'ять завдань, спрямованих на розвиток творчих нахилів учнів, які можна використати на позаурочних заняттях з граматики. Оформити їх на окремих картках.

Література:

1. Аркушин Г. Л. На заняттях мовного гуртка // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 4. – С. 62 – 65.
2. Вихованець І. Р. У світі граматики. – К.: Рад школа, 1987.
3. Глазова О., Кузнецов Ю. Програма факультативного курсу «Лексика сучасної української мови» (7 клас) // Методичні діалоги. – 2006. – № 1. – С. 13 – 20.
4. Дворчук О. І. Використання спадщини В. О. Сухомлинського при вивченні педагогіки в університеті [Електронний ресурс] / О. І. Дворчук // Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v3/v3pp29-31.pdf>
5. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах : навч. посібник для студентів ВНЗ / В. Ф. Дороз. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 386 с.

6. Коваль А. П. Пригоди слова. – К.: Рад. школа, 1985.
7. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи // Рад. школа. – 1991. – № 6. – С. 48 – 55.
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник / За ред. проф. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – 385 с.
9. Передрій Г. Р. Позакласна робота з української мови в 4 – 8 кл. К.: Рад. школа, 1979.
10. Потапенко О. І. Гурткова робота з української мови в 4 – 8 кл. – К.: Рад. школа, 1989.
11. Свашенко А. О. Позакласна робота з фразеології // Українська мова і література в школі – 1986. – № 4. – С. 51 – 60.
12. Стріха А. Д., Гуревич А. Ю. Цікава граматики. Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа, 1991.
13. Чак Євгенія. Мандрівка в Країну слова. К.: Рад. школа, 1981.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

1. Предмет і завдання методики викладання української мови.
2. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання укр. мови.
3. Зв'язок методики викладання укр. мови з суміжними дисциплінами.
4. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
5. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
6. Основні аспекти навчання рідної мови.
7. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.
8. Зміст і принципи побудови курсу «Рідна мова».
9. Основні етапи вивчення рідної мови.
10. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5 – 9 і в 10 – 11 класах.
11. Суть методів і прийомів навчання, їх визначення.
12. Класифікація методів навчання.
13. Характеристика методів навчання української мови.
14. Засоби навчання мови.
15. Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття сучасний урок.
16. Типи уроків української мови.
17. Особливості структури уроків української мови.
18. Особливості технології уроків української мови.
19. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2

1. Методи і прийоми навчання фонетики, орфоєпії, графіки. Система вправ у навчанні фонетики, орфоєпії, графіки.
2. Методи і прийоми навчання лексики і фразеології. Основні етапи вивчення лексики і фразеології. Система вправ у навчанні лексики і фразеології.
3. Методи і прийоми вивчення граматики. Головні поняття граматики. Основні напрями у методиці навчання граматики.
4. Методи і прийоми навчання морфології. Система вправ у навчанні морфології.
5. Методи і прийоми навчання синтаксису. Система вправ у навчанні синтаксису.
6. Методи і прийоми навчання орфографії. Класифікація диктантів.
7. Методи і прийоми навчання пунктуації. Система вправ у навчанні пунктуації.
8. Основні завдання словникової роботи на уроках мови та її принципи.
9. Зміст і форми словникової роботи. Основні види словникових вправ.
10. Робота над зв'язним мовленням.
11. Робота над текстом.
12. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням.
13. Види робіт з розвитку писемного мовлення. Класифікація жанрів висловлювання.
14. Опрацювання стилів мовлення у 5 – 7 класах. Основні аспекти вивчення стилістики.
15. Завдання і вправи зі стилістики. Етапи вивчення стилістики.
16. Роль, місце та зміст позакласної роботи з рідної мови в середніх освітніх закладах.
17. Мета і завдання позакласної роботи з української мови.
18. Форми (види) і методи позакласної роботи з української мови.
19. Гуртки – найпоширеніша групова форма позакласної роботи.
20. Спецкурси та факультативні заняття з української мови.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

1. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання укр. мови.
2. Зв'язок методики викладання укр. мови з суміжними дисциплінами.
3. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
4. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
5. Основні аспекти навчання рідної мови.
6. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.
7. Зміст і принципи побудови курсу «Рідна мова».
8. Основні етапи вивчення рідної мови.
9. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5 – 9 і в 10 – 11 класах.
10. Суть методів і прийомів навчання, їх визначення.
11. Класифікація методів навчання.
12. Характеристика методів навчання української мови.
13. Засоби навчання мови.
14. Проблемний підхід до визначення системи методів і прийомів навчання мови.
15. Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття сучасний урок.
16. Типи уроків української мови.
17. Особливості технології уроків української мови.
18. Методи і прийоми навчання фонетики, орфоєпії, графіки. Система вправ у навчанні фонетики, орфоєпії, графіки.
19. Методи і прийоми навчання лексики і фразеології. Основні етапи вивчення лексики і фразеології. Система вправ у навчанні лексики і фразеології.
20. Методи і прийоми вивчення граматики. Головні поняття граматики. Основні напрями у методиці навчання граматики.
21. Методи і прийоми навчання морфології. Система вправ у навчанні морфології.
22. Методи і прийоми навчання синтаксису. Система вправ у навчанні синтаксису.
23. Методи і прийоми навчання орфографії. Класифікація диктантів.
24. Методи і прийоми навчання пунктуації. Система вправ у навчанні пунктуації.
25. Основні завдання словникової роботи на уроках мови та її принципи.
26. Зміст і форми словникової роботи. Основні види словникових вправ.
27. Робота над зв'язним мовленням.
28. Робота над текстом.
29. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням.
30. Види робіт з розвитку мовлення. Класифікація жанрів висловлювання.

31. Опрацювання стилів мовлення у 5 – 7 класах. Основні аспекти вивчення стилістики.
32. Завдання і вправи зі стилістики. Етапи вивчення стилістики.
33. Роль, місце та зміст позакласної роботи з рідної мови в середніх освітніх закладах.
34. Мета і завдання позакласної роботи з української мови.
35. Форми (види) і методи позакласної роботи з української мови.
36. Гуртки – найпоширеніша групова форма позакласної роботи.
37. Спецкурс та факультативні заняття з української мови.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Конкретною реалізацією методу є:

- а) прийом;
- б) аспект;
- в) принцип.

2. Серед змістових ліній Програми середньої загальноосвітньої школи знайдіть зайву:

- а) лінгвістична;
- б) комунікативна;
- в) культурологічна;
- г) діяльнісна (стилістична);
- г) опорна.

3. Для писемного спілкування характерні такі найважливіші особливості:

- а) вторинність;
- б) монологічність;
- в) невербальні засоби;
- г) можливість перечитування. Що зайве?

4. Процес реалізації мовної діяльності – це:

- а) мовлення,
- б) спілкування,
- в) мова?

5. Серед форм існування писемного мовлення виберіть зайве:

- а) переказ;
- б) ділові папери;
- в) дискусія;
- г) твори.

6. Творчі дії, які пов'язані з творчим мисленням, бо відображають здатність, готовність людини до виконання дій, – це:

- а) навички;
- б) уміння;
- в) методи.

7. На основі якого наріччя сформувалася сучасна українська літературна мова:

- а) південно-західного;
- б) північного;
- в) східного;
- г) південно-східного.

8. Який із аспектів передбачає формування національної свідомості учнів:

- а) педагогічний;
- б) українознавчий;
- в) моральний;
- г) культурологічний;
- г) естетичний.

9. Форма мовлення адресата, розрахована на пасивне й опосередковане сприйняття адресатом – це:

- а) діалог;
- б) монолог;
- в) полілог.

10. Документ, в якому визначено мету й завдання курсу, обсяг і систему знань, коло умінь і навичок з української мови, що їх мають отримати учні в процесі навчання, – це:

- а) програма;
- б) підручник;
- в) Державний стандарт.

11. Серед форм існування усного мовлення виберіть зайве:

- а) монолог;
- б) розповідь;
- в) переказ;
- г) диспут.

12. Метод усного викладу вчителем матеріалу, який призначений для передачі і прийому готової інформації, за І. Лернером та К. Плиско називають:

- а) інформаційно-рецептивним;
- б) стимулюючо-пошуковим;
- в) проблемно-показовим.

13. Спеціальні картки з різними завданнями і вправами – це:

- а) схеми;
- б) дидактичний матеріал;
- в) малюнки

14. Мовний етикет – це:

- а) сукупність речень, об'єднаних у тематичну й структурну цілісність за правилами певної мовної системи;
- б) правила мовленнєвої поведінки, прийняті національним колективом мовців;
- в) модель побудови однотипних документів.

15. Спілкування – це:

- а) один із виявів соціальної взаємодії, в основі якої лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування;
- б) не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений століттями спосіб суспільного поведіння, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного;
- в) найважливіший універсальний засіб організації та координації всіх видів суспільної діяльності.

16. Який із перерахованих аспектів передбачає всебічне вивчення мови як системи:

- а) педагогічний;
- б) лінгвістичний;
- в) психологічний;
- г) моральний;
- д) естетичний.

17. Державна мова – це:

- а) закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої є обов'язкове в органах державного управління та діловодства;
- б) єдина національна мова українського народу;
- в) найважливіший універсальний засіб спілкування.

18. Усна форма мовлення:

- а) вторинна за походженням і сприймається тільки на слух;
- б) первинна за походженням, яка матеріалізується у звуках, жестах, міміці, паузах, інтонації й сприймається в основному на слух;
- в) первинна за походженням, яка матеріалізується у жестах, міміці й сприймається зором.

19. Навчання мови у школі здійснюється протягом трьох етапів. Виберіть зайве:

- а) початковий;
- б) проміжний;
- в) основний;
- г) узагальнюючий.

20. Вибираючи потрібний метод навчання, необхідно враховувати три основні функції, які повинен учитель реалізувати. Виберіть зайве:

- а) навчальну;
- б) розвивальну;
- в) виховну;
- г) мислетворчу.

21. Наука про загальні закономірності навчання учнів рідної (державної) мови (засвоєння ними знань про мову, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок) – це:

- а) методика навчання укр. мови;
- б) психолінгвістика;
- в) лінгвістика.

22. Найпоширенішим видом наочності є:

- а) таблиці;
- б) схеми;
- в) картини;
- г) малюнки.

23. Вища форма загальнонародної мови – це:

- а) територіальні діалекти;
- б) арго;
- в) система стилів сучасної української мови;
- г) літературна мова;
- г) граматики.

24. Вивчення й аналіз передового педагогічного досвіду зараховуємо до :

- а) методів наукового дослідження;
- б) джерел розвитку методики;
- в) наукових засад.

25. Лексичні норми регулюють:

- а) наголошуваність слів;
- б) слововживання;
- в) правильну вимову;
- г) написання слів та їх частин.

26. Національна мова – це:

- а) сукупність усіх територіальних діалектів, соціальні жаргони, національний фольклор і літературна мова як форма національної мови, що об'єднує народ (або народи) у націю;
- б) затверджена Конституцією державна мова;
- в) офіційна мова, на якій розмовляють усі представники національних меншин.

27. Послідовні дії та операції, які виконуються багаторазово з метою набуття необхідних практичних умінь та навичок – це:

- а) прийоми;
- б) вправи;
- в) функції.

28. Серед форм існування усного мовлення знайдіть зайве:

- а) діалог;
- б) дискусія;
- в) реферат;
- г) розповідь.

29. Проблемні питання – це такі питання, які мають:

- а) «приховану суперечність»;
- б) спонукання до дії;
- в) не мають відповідей.

30. Спеціальна книга, яка є джерелом одержання знань і формування практичних умінь і навичок з української мови, - це:

- а) підручник;
- б) словник;
- в) довідник.

31. Який із аспектів навчання рідної мови передбачає всебічне вивчення мови як системи:

- а) українознавчий;
- б) лінгвістичний;
- в) комунікативний;
- г) моральний.

32. Об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння мовних знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності учнів, на виховання їх світогляду засобами предмета, - це:

- а) методи навчання;
- б) принципи навчання;
- в) прийоми навчання.

33. Мовна політика – це:

- а) система засадничих нормативних постанов, що ґрунтуються на комплексному оцінюванні мовної ситуації;
- б) взаємодія різних мов чи різних форм існування однієї мови в певній державі;
- в) це система заходів, спрямованих на регулювання мовних відносин в державі.

34. Здатність мовця виконувати мовленнєві дії відповідно до комунікативних умов і мети спілкування – це:

- а) мовленнєві уміння;
- б) мовленнєва компетенція;
- в) мовленнєве спілкування.

35. **Писемне спілкування на відміну від усного:**

- а) діалогічне;
- б) монологічне;
- в) полілогічне;
- г) первинне.

36. **Уроки української мови традиційно поділяють на дві групи, знайдіть зайве:**

- а) аспектні;
- б) уроки розвитку мовлення;
- в) диференційовані.

37. **Тренувальна вправа, спрямована на самостійний зв'язний виклад учнями думок і почуттів, це:**

- а) диктант;
- б) твір;
- в) переказ.

38. **Серед напрямків позакласної роботи з української мови знайдіть зайвий:**

- а) прагматичний;
- б) гносеологічний;
- в) гармонійний;
- г) аксіологічний.

39. **З якого розділу мовознавства починається вивчення систематичного курсу української мови в основній школі:**

- а) орфографії;
- б) орфоєпії;
- в) графіки;
- г) фонетики.

40. **За обсягом перекази поділяються на:**

- а) докладні;
- б) стислі;
- в) вибіркові;
- г) розширені. **Що зайве?**

41. **Серед видів позакласної роботи, що ведуться постійно протягом року зі сталим складом учнів, знайдіть зайвий:**

- а) випуск стіннівок;
- б) мовні тижні (декади);
- в) усний мовний журнал;
- г) лінгвістичні радіопередачі;
- г) гурткова робота.

42. Кілька однотипних граматичних значень і граматичних форм їх вираження становлять:
- а) граматичну категорію;
  - б) граматичну форму;
  - в) граматичне значення.
43. Сприяють засвоєнню лексичних одиниць мови, збагаченню словникового запасу учнів:
- а) творчі вправи;
  - б) ситуативні вправи;
  - в) словникові вправи.
44. Найпоширенішою груповою формою позакласної роботи є:
- а) мовні ранки, вечори;
  - б) олімпіади;
  - в) гуртки;
  - г) екскурсії.
45. Виховний і розвивальний характер словникової роботи відображає такий принцип:
- а) позамовний;
  - б) синтагматичний;
  - в) парадигматичний;
  - г) функціональний;
  - г) контекстуальний.
46. Знайдіть зайвий вид диктанту за навчальною метою:
- а) навчальні;
  - б) контрольні;
  - в) навчально-контрольні;
  - г) стимулюючі.
47. Позакласна робота з мови – це:
- а) факультативні заняття з мови;
  - б) індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;
  - в) нестандартні уроки.
48. Осмислити семантичні відношення слів у тексті, особливості їх сполучуваності допомагає такий принцип словникової роботи:
- а) позамовний;
  - б) синтагматичний;
  - в) парадигматичний;
  - г) функціональний;
  - г) контекстуальний.

49. Знайдіть зайвий вид диктанту за характером відтворення диктованого тексту:

- а) текстуальні (без зміни тексту);
- б) вибірккові;
- в) вільні;
- г) творчі;
- д) зорові;
- д) диктанти-переклади.

50. Найпоширенішою груповою формою позакласної роботи є:

- а) мовні ранки, вечори;
- б) олімпіади;
- в) гуртки;
- г) екскурсії.

51. Який принцип словникової роботи вимагає доцільного вибору слів залежно від їх стилістичного забарвлення, мети їх використання в мовленні, стилю висловлювання:

- а) позамовний;
- б) синтагматичний;
- в) парадигматичний;
- г) функціональний;
- г) контекстуальний.

52. Знайдіть зайвий вид диктанту за часом пояснення орфограм:

- а) попереджувальний;
- б) вільний;
- в) пояснювальний;
- г) коментований.

53. Серед основних форм позакласної роботи знайдіть зайву:

- а) систематична;
- б) індивідуальна;
- в) епізодична.

54. Розділ мовознавства, що розробляє теорію укладання словників:

- а) лексикологія;
- б) лексикографія;
- в) етимологія;
- г) граматики.

55. Знайдіть зайвий вид переказу, твору за типом мовлення:

- а) розповідь;
- б) опис;
- в) редагування;

г) міркування.

56. Серед масових форм позакласної роботи знайдіть зайве:

- а) вечори;
- б) ранки;
- в) дні;
- г) тижні, декади;
- г) семестри;
- д) фестивалі.

57. Вправа, в основі якої лежить відтворення змісту висловлювання і складання тексту за готовим матеріалом, це:

- а) твір;
- б) переказ;
- в) диктант.

58. Різновид текстів певного стилю, що різняться насамперед метою мовлення, сферою спілкування та іншими ознаками – це:

- а) стиль;
- б) жанр;
- в) етап;
- г) сфера.

59. Основними ознаками тексту є:

- а) темпоральність, інтонаційність, експресивність, концептуальність;
- б) зв'язність, діалогічність, цілісність, підпорядкованість;
- в) цілісність, інформативність, членованість, зв'язність.

60. Система мовних елементів, способів їх відбору й уживання, об'єднаних певним функціональним призначенням, - це:

- а) стиль;
- б) норма;
- в) мова;
- г) мовлення;
- г) мовний етикет.

61. Словники, що тлумачать походження слів, їхні найдавніші корені, зміни в їхній будові, а також розвиток значень слів, – це:

- а) тлумачні словники;
- б) орфоепічні словники;
- в) орфографічні словники;
- г) етимологічні словники.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бачинська А. Л. Морфологія, орфографія: Диктанти з української мови // Українська мова та література. – 1998. – № 3. – С. 29 – 32.
2. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. – К.: 1993. – С. 11 – 45.
3. Біляєв О., Мельничайко В., Пентиліук М. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – № 1. – С. 16 – 21.
4. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Концепція вивчення української мови в 5-11 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 5. – С. 43 – 51.
5. Бурда К. Критерії вибору вправ у процесі вивчення теми «Прийменник» // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 5. – С. 19 – 23.
6. Глазова О. П. Кольорове слово. Зведений комплект з розвитку зв'язного мовлення. 5 клас. – Х.: Веста, 2005. – 112 с.
7. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Уроки рідної мови в 5 класі: Посібник для вчителя. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.
8. Голуб Н. Лексика усного мовлення учнів 5 – 7 класів // Дивослово. – 1997. – № 1. – С. 51 – 53.
9. Горошкіна О. «Не бійтеся заглядати у словник» (лексико-графічна робота у 10 класі). – Дивослово. – 2000. – № 9. – С. 33 – 36.
10. Горяний В. Програми з української мови для поглибленого вивчення (10 – 11 класи) // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 1. – С. 10 – 16.
11. Дика Н. Робота над граматичними (морфологічними) помилками // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 30 – 33.
12. Дика Н. Робота над граматичними (синтаксичними) помилками // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 40 – 42.
13. Дідук Г. Робота з дієслівними експресемами у 6 класі // Дивослово. – 1998. – № 4. – С. 29 – 31.
14. Дмитренко Г. Займенник (6 клас) // Урок української. – 2000. – № 10. – С. 30 – 35.
15. Дубовик С. Застосування методики взаємного навчання на уроках української мови в школі (вивчення тем «Прислівник» і «Дієприслівник») // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 6 – 8.
16. Дубовик С. Формування граматичних навичок: функціональна орієнтація // Дивослово. – 1998. – № 6. – С. 29 – 32.
17. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями 5 – 6-х класів російської та болгарської національностей // Українська мова та література. – 8 (360), лютий 2004. – С. 9 – 6.
18. Дороз В. Вивчення української лексики в 5 – 6 класах шкіл з багатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4 – 8.

- 19.Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. – 38 (390), жовтень 2004. – С. 14 – 19.
- 20.Дороз В. Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2006. – 264 с.
- 21.Дорошенко О. А. Робота вчителя-словесника в умовах місцевої говірки // Українська мова та література в школі. – 1991. – № 12. – С. 18 – 22.
- 22.Іваницька Н. Л. Вивчення членів речення у 4 – 8 класах. – К.,1982. – С. 25 – 49.
- 23.Кашук А. Будова слова в українській мові (у завданнях, запитаннях і відповідях) // Українська мова та література в школі. – 2002. – № 7. – 216 с.
- 24.Клюзко М. Повторення та узагальнення теми «Дієприкметник» // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 29 – 36.
- 25.Коваль В. Безмежний як думка (Система комбінованих уроків із вивчення фразеологізмів) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 6. – С. 6 – 11.
- 26.Коршун Т. Слово – основний продукт мовленнєвої діяльності, центральна одиниця внутрішнього лексикону // Рідні джерела. – 2001. – № 2. – С. 14 – 17.
- 27.Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу / Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль, 1997. – 416 с.
- 28.Кузьміна О., Носалюк В. Інноваційні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів 5 – 6-х класів на уроках мови //Українська мова та література. – 2005. – № 6. – С. 3 – 7.
- 29.Лисиченко Л. А. Бесіди про рідне слово (слово і його значення). – Х., 1993. – 113 с.
- 30.Марченко Л. М. Робота з лексичними синонімами на уроках української мови. – К.: Рад. школа. – 1964. – 163 с.
- 31.Мащенко Л. Дієприкметник, дієприслівник як форми дієслова. Нестандартний урок з мови // Українська мова та література. – 14 (366), квітень, 2004. – С. 5 – 7.
- 32.Мовчун Ф. Етимологія як засіб патріотичного виховання //Початкова школа. – 1998. – № 5. – С. 8 – 12.
- 33.Мовчун Ф. Слово, його етимологія і ... виховання // Рідні джерела. – 2000. – № 2. – С. 6 – 9.
- 34.Мовчун Ф. Про що розповідають слова // Рідні джерела. – 2000. – № 3. – С. 6 – 10.
- 35.Мельничайко В. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: завдання і методи // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль, 1997. – 168 с.
- 36.Мельничайко В.Я. Види мовного розбору: Довідник. – Тернопіль, 1997. – С. 31 – 38.

- 37.Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М.І Пентилюк: М.І Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окунович, О. М. Решетилова. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
- 38.Новосьолова В. Вивчення дієприкметника на уроках рідної мови у 7 класі // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 12 – 16.
- 39.Омельчук С. Формування навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій // Дивослово. – 2003. – № 12. – С. 33 – 35.
- 40.Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь: проблема вибору вправ (на матеріалі складних речень) // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 26 – 28.
- 41.Омельчук С. Реалізація дослідницького методу в процесі формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів (на матеріалі вивчення складнопідрядних речень з кількома підрядними) // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 35 – 36.
- 42.Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 8 – 11.
- 43.Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 26 – 29.
- 44.Ощипко І. Н. Вивчення теми «Будова слова» та «Словотвір» у школі. – Львів. – 1998. – С.15 – 27.
- 45.Пентилюк М. І. Аналіз тексту на уроках мови // Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 30 – 32.
- 46.Пентилюк М. І. Державний стандарт мовної освіти у світлі сучасної методики української мови / Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти навчання. – Черкаси: Брама – Україна, 2005. – С. 41 – 47.
- 47.Пентилюк М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова та література в школі. – 2003. – № 3. С. 26 – 29.
- 48.Передрій Г. Р. Дієприкметник // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 11. – С. 30 – 33.
- 49.Плиско К. М. Синтаксис рідної мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Х., 1992.
- 50.Плиско К. М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. – Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 96 с.
- 51.Симоненкова Л. М., Остаф Я. І. Числівники // Дивослово. – 1994. – № 7. – С. 12 – 15.
- 52.Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник. – К., 1995. – 245 с.
- 53.Скуратівський Л. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 4 – 10.

54. Скуратівська Г. Формування загальнонавчальних умінь під час вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії / Українська мова і література в школі. – 2003. – № 8. – С. 13 – 6.
55. Стріха А. Д., Гуревич А. Ю. Цікава граматики. – К.: Рад. школа, 1991. – С. 125.
56. Теклюк В. Вивчення фразеології в 5 класі // Дивослово. – 1999. – № 4. – С. 24 – 26.
57. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі: Посібник для вчителя. – К., 1990. – 175 с.
58. Хом'як І. Визначення орфограми у писемному мовленні // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 29 – 31.
59. Хом'як І. Навчання орфографії в сучасних умовах // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 2. – С. 4 – 6.
60. Хом'як І. Вивчення лексики у поєднанні з орфографією // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 20 – 24.
61. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором // Урок української. – 2002. – № 7. – С. 38 – 42.
62. Чешуріна Т. Г. Словникова робота на уроках української мови // Вивчаємо українську мову та літературу. – № 17 – 8 (57 – 58) червень 2005. – С. 19 – 22.
63. Чміль Н. Етапи вивчення теми «Займенник» у 6-му класі. Система занять // Українська мова та література. – 44 (396), листопад, 2004. – С. 14 – 23.
64. Шелехова Г. Займенник // Дивослово. – 1995. – № 5. С. 34 – 37.
65. Шкільник М. М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. – К., 1981. – 216 с.
66. Шкурятяна Н. Г. Методика вивчення орфографії: Посібник для вчителів. – К., 1985. – 219 с.
67. Шляхова В. Опанування способів тлумачення лексичного значення // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 3. – С. 30 – 34.
68. Шляхова В. В. Удосконалення орфоєпічних навичок школярів // Українська мова та література в школі. – 1991. – № 12. – С. 16 – 18.
69. Шляхова В., Нечитайло Н. Робота зі словниками на уроці української мови // Українська мова та література в школі. – 2002. – № 8. – С. 11 – 13.
70. Юшук І. До методики синтаксичного аналізу речення // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 33 – 37.
71. Яворська С. Будова слова і словотвір (Робота з орфографії) // Дивослово. – № 5 – 6. – С. 39 – 44.
72. Яворська С. Вивчення розділу «Будова слова. Орфографія» у 5 класі // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 4. – С. 11 – 16.
73. Ярмолюк А. Вивчення розділу «Дієприслівник» у 7 класі // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 17 – 19.

Додаткова

1. Біляєв О. М., Мельничайко В. Я., Пентиліук М. І., Передрій Г. Р., Рожило Л. П. Методика вивчення української мови в школі. // К., 1987. – 245 с.

2. Безсмертна Н. Вічний двигун на ім'я словотвір // Українська мова та література в середніх школах. – 2004. – № 4. – С. 16 – 20.
3. Блик О. П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія: Посібник для вчителів. – К.: Рад. школа, 1988. – С. 12 – 43.
4. Блинов Г. И. Методика пунктуації в школі. – М., 1978. – 125 с.
5. Бондар Д. Р., Пентиліук М. І. Лексичні недоліки і шляхи їх подолання // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 11. – С. 42 – 48.
6. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 5. – С. 4 – 8.
7. Валентій Л. В. Мовний аналіз як метод навчання в школі // Українська мова і література в школі. – 1996. – № 3. – С. 40 – 43.
8. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2004. – № 11, (продовження) – С. 5 – 9.
9. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 5 – 19, (продовження) – С. 2 – 7.
10. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі аналізу тексту. – К., 1986. – 105 с.
11. Васьуленко М. С. Орфоєпія й орфографія в 1 – 3 класах. Посібник для вчителів. К. 1982. – 110 с.
12. Глазова О. П. Дидактичні матеріали з морфології української мови. 5 – 6 класи. – К., 1985. – С. 16 – 29.
13. Горбачук В. Т. Види диктантів і методика їх проведення. – К., 1989. – 119 с.
14. Горбачук В. Т. Виправлення й аналіз пунктуаційних помилок у диктантах // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 7. – С. 59 – 63.
15. Горлова В. Чим близький прикметник українцям? // Українська мова і література в середній школі... – 2002. – № 4. – С. 131 – 135.
16. Головецька Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення. Зимові казки. Складання текстів розповідей і текстів-описів у 5-му класі // Українська мова і література. – 2005. – № 47. – С. 7 – 9.
17. Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою (для шкіл національних меншин): Посібник для вчителів. – К.: Педагогічна думка. – 2003. – 137 с.
18. Гудзик І. П. Навчаємо слухати-розуміти українську мову // Рідні джерела. – 1998. – № 1 – 2. – С. 4 – 8.
19. Девдера М. Узагальнення та повторення вивченого матеріалу та «диктантний алгоритм» // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 5. – С. 40 – 44.
20. Заболотний О. Розвиток навчально-пізнавальної активності учнів (Проблемні ситуації) // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 29.
21. Іваницька Н. Синтаксис простого речення. Складні випадки аналізу: (Навч.-метод. посібник). – К.: Вища шк., 1989. – 143 с.

- 22.Кравченко О. Урок формування пунктуаційних умінь і навичок у процесі вивчення безсполучникового складного речення // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 4. – С. 44 – 45.
- 23.Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2004. – № 10. – С. 2 – 11, (початок).
- 24.Кравчук Д. Творчі роботи з української мови в IV –VIII класах. К.: Рад. школа. – 1971. – 119 с.
- 25.Коршун Т. Слово – основний продукт мовленнєвої діяльності, центральна одиниця внутрішнього лексикону // Рідні джерела. – 2001. – № 2. – С. 14 – 17.
- 26.Лаврінчук І. Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 11 – 13.
- 27.Мельничайко В. Я. Види мовного розбору. Українська мова. Довідник. Т.: «Богдан» – 1997. – 120 с.
- 28.Мельник Н. Опорні конспекти з української мови // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 50 – 55.
- 29.Методика навчання української мови у школі // О. М. Беляєв, М. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк, Г. Р. Передрій, Л. П. Рожило: Посібник для учителів. – К.: Рад. шк., 1987. – 246 с.
- 30.Методика викладання української мови у середній школі: Навч. посібник / Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С.; За ред. І. С. Олійник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 1989. – 439 с.
- 31.Мовчун А. Наші помічники – розділові знаки // Дивослово. – 2001. – № 11. – С. 19 – 24.
- 32.Ободянська Н. Діагностика й викорінювання орфографічних помилок у письмових роботах учнів // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 8 – 10.
- 33.Олійник І., Іваненко В., Рожило Л., Скорик О. Методика викладання української мови в середній школі. – К.: Вища шк., 1989. – С. 67 – 123.
- 34.Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика: Підручник для гімназій гуманітарного профілю. – К.: Вежа, 1994.
- 35.Передрій Г. Р., Смолянінова Г. М. Лексика і фразеологія української мови. – К.: Рад. школа. – 1983. – 207 с.
- 36.Плиско К. М. Викладання синтаксису української мови. – К.: Рад. школа, 1978. – 184 с.
- 37.Плющ М. Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1985. – 160 с.
- 38.Плющ М. Я. Вивчення морфології в 5 – 6 класах: Посібник для вчителів. – К., 1988. – С. 16 – 79.
- 39.Полевикова О. Б. Використання творчих вправ як засобу мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 15 – 18.
- 40.Романюк Є. У майстерні слова (система уроків зі словотвору) // Українська мова та література в середніх школах. – 2004. – № 4. – С. 8 – 15.

41. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (Розділ 4. Когнітологічний напрям сучасної лінгвістики). К.: вид. українського фітосоціологічного центру. – 1999. – С. 65 – 85.
42. Симоненкова Л. М. Вивчення фонетики і морфології в умовах місцевих говорів. – К., 1986. – С. 35 – 76.
43. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.: метод. посібник / Пометун О. І., Пироженко Л. В. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
44. Сікорська З. С. Морфемний аналіз слова // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 8. – С. 44 – 48.
45. Скуратівський Л. До питання про значення поняття «мовленнєвий розвиток» та інші близькі за змістом поняття // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 3. – С. 2 – 4.
46. Тоцька Н. І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. – К.: Рад. школа. – 1976. – 176 с.
47. Тризна М. Таємниці храму Володарки Орфографії. Повторення вивченого з теми // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 20 – 22.
48. Усатенко Т. П. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів. – К., 1984. – С. 15 – 76.
49. Христіанінова Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови: Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа, 1991. – 160 с.
50. 51. Чак Є. Д. Складні питання граматики та орфографії. – К., 1978. – С. 28 – 37.
51. Черноусова Н. С. Словарная работа на уроках русского языка в 4 – 8 классах. – К., 1983. – 128 с.
52. Шелехова Г. Т. Використання вправ з аудіювання і читання на уроках рідної мови в 6 класі. // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 4. – С. 2 – 6.
53. Шелехова Г. Т. Інноваційні підходи до укладання нової програми з української (рідної) мови для 5 – 12 класів / Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти навчання. – Черкаси: Брама – Україна, 2005. – С. 55 – 59.
54. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові: Навч.-метод. посібник. – К., 1989. – 219 с.

**Програми навчальних предметів, факультативів, спецкурсів,
рекомендованих до використання у навчально-виховному процесі
загальноосвітніх закладів**

1. Артеменко Є. Світ українського слова / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005-2006 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2005. – Ч. II. – С. 167 – 177.

2. Бондаренко Н. В. та ін. Українська мова: Програма для 5 – 12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н. В. Бондаренко, О. М. Біляев, Л. М. Паламар, В. Л. Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152 с.
3. Бондарчук Л, Кисляк Н, Шубко І. Сучасна риторика. 5 – 11 класи / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2004 – 2005 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2004. – Ч. II. – С. 259 – 273.
4. Глазова О., Кузнецов Ю. Програма факультативного курсу «Лексика сучасної української мови» (7 клас) // Методичні діалоги. – 2006. – № 1. – С. 13 – 20.
5. Дем'яненко О. Крилаті вислови та їх літературні першоджерела / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2002-2003 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква, 2002. – С. 249 – 253.
6. Заболотний О. Вступ до мовознавства. 10 – 11 класи / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2004-2005 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2004. – Ч. II. – С. 46 – 53.
7. Заболотний О. Основи наукової діяльності / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2002 – 2003 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква, 2002. – С. 170 – 175.
8. Завіщана Л. Українська мова. 8 – 11 класи / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини у 2000-2001 навчально-му році / За ред. І. Л. Лікарчука, Н. І. Клокар, В. В. Потіхи. – Біла Церква; К.: Видавець Ешке О.М., 2000. – С. 70 – 73.
9. Кононевич В. Від авторської казки до вершини? Творчі роботи на уроках мови та літератури //Українська мова та література. – 2005. – № 13. – С. 6 – 9.
10. Мірошник С., Шестаківська Р. Мистецтво слова. 9 – 11 класи /Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2003 – 2004 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2003. – С. 341 – 351.
11. Приходько Л. Мистецтво говорити / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2002 – 2003 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква, 2002. – С. 244 – 249.
12. Романюк Є. Авторська програма «Основи культури мовлення» // Укр. мова і література в школі. – 2003. – № 3. – С. 59 – 60.
13. Рубан І. Українська мова. 6 – 9 класи / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти

- Київщини в 2005 – 2006 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2005. – Ч. II. – С. 177 – 190.
14. Сідько О. Культура мовлення. 10 клас / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005 – 2006 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2005. – Ч. II. – С. 27 – 32.
15. Скуратівський Л. В. та ін. Рідна (українська) мова: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів /Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф. – Ірпінь: Видавничо-торгова фірма «Перун», 2005. – 176 с.
16. Фесенко О. Цікаві розмови про частини мови // Українська мова та література. – 2005. – № 10. – С. 7 – 8.
17. Цимбалюк В. Культура мовлення. 8 – 9 класи / Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005 – 2006 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. – Біла Церква: КОІПОПК, 2005. – Ч. II. – С. 99 – 103.

Підручники

1. Біляєв О. М. та ін. Українська мова : підручник для 10 –11 кл. загальноосв. навч. закладів з укр. та рос. мовами навчання / О. М. Біляєв, Л. М. Симоненкова, Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова – К.: Освіта, 2005. – 384 с.
2. Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Українська мова : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. та польськ. мовами / Н. В. Бондаренко, А. В. Ярмолюк. – К.: Освіта, 2005. – 272 с.
3. Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. та польськ. мовами / Н. В. Бондаренко, А. В. Ярмолюк. – К.: Освіта, 2006. – 240 с.
4. Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. мовою / Н. В. Бондаренко, А. В. Ярмолюк. – К.: Освіта, 2007. – 256 с.
5. Ворон А. А. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою : підручник для 7 кл. / А. А. Ворон, В. А. Солоненко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. – 240 с.
6. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. – К.: Педагогічна преса, 2005. – 288 с.
7. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2006. – 288 с.
8. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2007. – 288 с.

9. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2009. – 2225 с.
10. Глазова О. П. Українська мова : підручник для 5 класу загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 272 с.: іл.
11. Глазова О. П. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.: іл.
12. Глазова О. П. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 272 с.: іл.
13. Глазова О. П. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 288 с.
14. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова : підручник для 5 класу загальноосвіт. навч. закл. / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2013. – 296 с.
15. Єрмоленко С. Я. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвіт. навч. закл. / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова, М. Г. Жук. – К.: Грамота, 2014. – 275 с.: іл.
16. Єрмоленко С. Я. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова, М. Г. Жук. – К.: Навчальне видання, 2014. – 287 с.
17. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2009. – 304 с.: іл.
18. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2013. – 256 с.
19. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2014. – 256 с.
20. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2015. – 256 с.
21. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2016. – 221 с.
22. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2009. – 240 с.
23. Заболотний О. В. Українська мова : підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів : рівень стандарту / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2012. – 256 с.

24. Кобцев Д. А. Українська мова 7 клас : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Д. А. Кобцев. – Х.: Видавнича група «Основа», 2015. – 296 с.
25. Коржова Н., Корнієвська Н. Українська мова за новою програмою: 11 клас / Н. Коржова, Н. Корнієвська. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
26. Пентилюк М. І., Гайданко І. В., Ляшкевич А. І., Омельчук С. А. Рідна мова 7 клас : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / М. І. Пентилюк, І. В. Гайданко, А. І. Ляшкевич, С. А. Омельчук. – К.: «Освіта», 2007. – 288 с.
27. Пентилюк М. І., Гайданко І. В., Ляшкевич А. І., Омельчук С. А. Українська мова 9 клас : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / М. І. Пентилюк, І. В. Гайданко, А. І. Ляшкевич, С. А. Омельчук. – К.: «Освіта», 2009. – 337 с.
28. Плющ М. Я. Українська мова : підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / М. Я. Плющ, В. І. Тихона, С. О. Караман, О. В. Караман. – К.: Освіта, 2010. – 416 с.
29. Скуратівський Л. В. Українська мова: Елементи практичної риторики: Додаток до підручника «Українська мова, 10 – 11 класи» / Л. В. Скуратівський. – К.: Освіта, 2004. – 128 с.
30. Шелехова Г. Т. Українська мова : підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Г. Т. Шелехова, Н. В. Бондаренко, В. І. Новосолова. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 128 с.
31. Юшук І. П. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. П. Юшук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. – 296 с.: іл.